

בקי צור

ללמוד לחבין לזכור

מסכת פסחים – צ"ב-צ"ח

ענייני המסכת מבוארים בלשון שווה לכל נפש. המילים המודגשות הן תמצית העניינים, וניתן לקרוא אותן בפני עצמן כהכנה מהירה לפני הלימוד וכחזרה מהירה ובהירה לאחר הלימוד.

**קישור לרכישת ספרי המחבר
באתר אמזון בסוף הקובץ הזה**

**במקום שאין אנשים השתדל להיות איש
אין למפעל זה כל גוף מסייע**

אנא

עזרו לנו ותרמו בעין יפה

לתרומה

פרק תשיעי מי שהיה טמא

דפיס צ"ב-צ"ג

[במדבר ט' ט"ג] וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אִישׁ אִישׁ כִּי יִהְיֶה טָמֵא לְנֶפֶשׁ אוֹ בְּדַרְדָּר רְחֻקָה לָכֶם אוֹ לְדַרְתֵיכֶם וְעָשָׂה פֶסַח לֵה'. בַּחֲדָשׁ הַשְּׁנִי בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם בֵּין הָעֲרֵבִים יַעֲשׂוּ אֹתוֹ עַל מִצּוֹת וּמִרְיִים יֹאכְלֶהוּ. לֹא יִשְׁאִירוּ מִמֶּנּוּ עַד בֶּקֶר וְעָצָם לֹא יִשְׁבְּרוּ בּוֹ כְּכֹל חֻקַּת הַפֶּסַח יַעֲשׂוּ אֹתוֹ. וְהָאִישׁ אֲשֶׁר הוּא טָהוֹר וּבְדַרְדָּר לֹא יִהְיֶה וְחָדַל לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מֵעַמּוּיָהּ כִּי קָרְבָנוֹ ה' לֹא הִקְרִיב בְּמַעַדוֹ חֲטָאוֹ וְשָׂא הָאִישׁ הַהוּא.

היה בדרך רחוקה ושחטו וזרקו עליו

מי שבשעת שחיטת הפסח היה בדרך רחוקה, ולא היה יכול לעשות פסח בזמנו, ביום ארבעה עשר בניסן, עושה הוא פסח שני, שנאמר, "איש איש כי יהיה ... בדרך רחוקה לך או לדתיתך ועשה פסח לה'. בחדש השני בארבעה עשר יום בין הערבים".

ונחלקו חכמים מה דינו של מי שהיה בדרך רחוקה, שלא היה יכול לבוא בשעת שחיטת הפסח לירושלים, ונמנה עם אחרים שהיו בירושלים על הפסח, והקריבוהו עבורו, ובלילה בא לירושלים.

לדעת רב נחמן – מאחר שהקריבו את הפסח עבורו, **יצא בו ידי חובתו**, ואוכל ממנו, ופטור מפסח שני, שכשאמרה תורה, שזה שהיה בדרך רחוקה יביא פסח שני, לא דחתה אותו מפסח ראשון, אלא חסה עליו, לאפשר לו לעשות בשני, אבל אם עשה בראשון, תבוא עליו ברכה.

ולדעת רב ששת – מאחר שהיה בדרך רחוקה, ולא היה יכול לבוא לעשות את הפסח בעצמו, נדחה הוא מעשיית הפסח, כמי שנטמא, ולפיכך לא יצא בפסח זה ידי חובתו, וצריך לעשות פסח שני.

ומסקנת הגמרא, שדין זה תלוי במחלוקת תנאים, אם שוחטים את הפסח וזורקים דמו על טמא שרץ, [וטמא מת ביום שביעי שלו], שעתה הוא טמא, אבל הוא יכול לטבול, ולהיטהר לערב, לאכול בו פסח בטהרה.

שכן נאמר "דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אִישׁ אִישׁ כִּי יִהְיֶה טָמֵא לְנֶפֶשׁ אוֹ בְּדַרְדָּר רְחֻקָה לָכֶם אוֹ לְדַרְתֵיכֶם וְעָשָׂה פֶסַח לֵה'" (במדבר ט' י'), ולמדים הם זה מזה.

ולדעת האומרים, שטמא שרץ, מאחר שעתה אינו יכול להיכנס ולהקריב, אין שוחטים עליו את הפסח, אף על פי שיכול להיטהר לאכול לערב, הוא הדין לזה שהיה בדרך רחוקה, מאחר שעתה אינו יכול להקריב, אף על פי שבערב יוכל לאכול, אין שוחטים וזורקים עליו. וכך אמר רבי עקיבא בברייתא. וכדבריו אמר רב ששת.

אבל לדעת האומרים, שטמא שרץ, אף על פי שעתה הוא טמא ואינו יכול להקריב, שוחטים עליו את הפסח, כי יכול לבוא לאכול לערב, הוא הדין לזה שהיה בדרך רחוקה, אף שעתה אינו יכול להקריב, מאחר שבערב יוכל לאכול, שוחטים וזורקים עליו, וכן אמר רב נחמן.

ביאור משנתנו כדעת רב נחמן וכדעת רב ששת

במשנתנו הזכירו שני זוגות של נדחים לפסח שני. זוג אחד הם מי שהיה טמא ומי שהיה בדרך רחוקה. וזוג שני הם מי שהיה אנוס ומי שהיה שוגג.

ועל כל אחד משני הזוגות הללו שנינו, שאם לא עשו פסח ראשון בזמנו, יעשו פסח שני.

ומתוך כך שלא אמרו בהם בפשטות, שעושים פסח שני ולא ראשון, ואמרו זאת בלשון תנאי, "אם לא עשו את הראשון יעשו את השני", משמע שיכולים היו לעשות את הראשון, אלא שאם לא עשו את הראשון, יעשו את השני.

ומתוך כך שלא אמרו בהם בפשטות, שעושים פסח שני ולא ראשון, ואמרו זאת בלשון תנאי, "אם לא עשו את הראשון יעשו את השני", משמע שיכולים היו לעשות את הראשון, אלא שאם לא עשו את הראשון, יעשו את השני.

ולדברי הכל, בזוג השני [שגג או נאנס], אין אחד שהיה יכול לעשות את הראשון, [שהרי שגג או נאנס ולא ידע שעליו לעשות הפסח], ואם כן, אף שלא נזכרו בו אלא שוגג ואנוס, על כרחך מנה עימהם התנא גם את מי שלא עשה את הפסח במזיד, ועליו נתכוון, כשאמר, שאם לא עשה את הראשון, אף שהיה יכול כי ידע שפסח ובכוונה לא עשה, יעשה את השני.

אבל בזוג הראשון, [טמא או שהיה בדרך רחוקה], לדעת רב נחמן יש אחד שיכול לעשות את הראשון, הוא מי שהיה בדרך רחוקה, שאם שחטו וזרקו עליו הורצה, ואם כן עליו נתכוון התנא, כשאמר, "אם לא עשה את הראשון", שהיה יכול לעשות, "יעשה את השני".

אבל לדברי רב ששת, גם זה שהיה בדרך רחוקה, אם שחטו וזרקו עליו לא הורצה, ואין בזוג זה אחד שיכול לעשות את הראשון, ואם כן, אף שלא נזכרו בו אלא טמא ומי שהיה בדרך רחוקה, על כרחך מנה עימהם התנא גם אונן, ועליו נתכוון, כשאמר, שאם לא עשה את הראשון, אף שהיה יכול, [כמבואר בדף צ"א שאם שחטו עליו יצא], יעשה את השני.

ואמר רב אשי, שיש לדייק ממשנתנו כדברי רב ששת, שכן מבואר במשנתנו, שיש מהם, שאם לא עשו גם פסח שני, פטורים הם מכרת, ויש מהם, שאם לא עשו גם פסח שני, חייבים הם כרת.

והנה ארבעה אלו, (א) טמא. (ב) היה בדרך רחוקה. (ג) שוגג. (ד) אנוס. ודאי פטורים הם מכרת, כי כולם אנוסים הם במה שלא עשו הפסח, ואין לחייבם כרת.

ואם כן, יש אחרים, שלהם נתכוון התנא שהם חייבים כרת, ומאחר שאמר בלשון רבים "חייבים כרת", לכל הפחות שנים הם, שחייבים כרת אם לא עשו גם את השני, והם אונן הנוסף על הזוג הראשון, ומזיד הנוסף על הזוג השני, שהיה בידם לעשות הפסח, והזידו שלא עשו אותו, ולכן הם חייבים כרת. ומאחר ששנים הם, להם נתכוון התנא כשאמר בכל זוג, "אם לא עשו", שמשמע שהיו יכולים לעשות.

ורב נחמן אמר, שיש לדחות דיוק זה, כי ניתן לומר, שאין במשנתנו אלא אחד שחייב כרת אם לא עשה גם את השני, הוא מזיד הנוסף על הזוג השני, ומה ששנו זאת בלשון רבים "חייבים כרת" הוא מחמת הצד השני, ששנו בו בלשון רבים, "פטורים מכרת".

דף צ"ג

למה נאמר טמא או בדרך רחוקה

כל המנויים להלן אם לא עשו פסח ראשון עושים הם פסח שני: (א-ב) זבים וזבות. (ג-ד) מצורעים ומצורעות. (ה-ו) נדות ובוועלי נדות. (ז) יולדות. [כל אלו טמאים טומאה מרובה]. (ח) אנוסים. (ט) שוגגים. (י) מזידיים. (יא) טמא מת. (יב) מי שהיה בדרך רחוקה.

והנה אף שכל אלו עושים את השני, [מטעם שיתבאר בעזה"י להלן], זכרה תורה בפירוש שנים מהם, (א) טמא לנפש (ב) מי שהיה בדרך רחוקה. ולדברי הכל, **הסיבה שהזכירה תורה בפירוש את הטמא, כדי ללמד, שאפילו אם רצה לעשות את הראשון, אינו עושה, ועל כרחו נדחה לפסח שני** [כי רק ציבור טמאי מתים עושים בטומאה ולא יחיד. ומכאן אתה למד בקל וחומר לטמאים בשאר טומאות, שאינן דוחות את הפסח אפילו בציבור, שעל כרחם נדחים לפסח שני].

אבל נחלקו חכמים, מדוע הזכירה תורה בפירוש את זה שהיה בדרך רחוקה.

- **לדעת האומרים [=רב ששת],** שאם שחטו עליו גם כן לא הורצה, דבר זה באה תורה ללמד, שאף במקום שיש לו אפשרות לשלוח, שיקריבו עבורו, ויבוא בערב לאכול, מאחר שהוא עצמו לא בא, אינו יוצא בקרבנו ועליו להביא פסח שני.

- **ולדעת האומרים [=רב נחמן],** שאם שחטו עליו הורצה, באה תורה ללמד, שאף שיש לו אפשרות להקריב פסח על ידי שליח, ואם יעשה כן, יצא ידי חובה, מכל מקום אם לא שלח, אינו נידון כמזיד החייב כרת, אלא כטמא, שהוא פטור מכרת. [ונמצא שמשנתנו, וכן הברייתא, שהביאו את הטעם הזה, הם כדעת רב נחמן].

מנין ששאר דחויים מראשון עושים את השני

אף על פי שבתורה נתפרשו רק, "טמא לנפש או בדרך רחוקה לקם", שמאחר שלא עשו את הפסח בזמנו, עושים את השני. כן דין שאר טמאים שנדחו מפסח ראשון מחמת טומאתם, שהם עושים פסח שני.

וענין זה למדוהו חכמים בברייתא, מהריבוי שבתחילת הכתוב, "דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אִישׁ אִישׁ כִּי יִהְיֶה טָמֵא לְנַפְשׁוֹ אוֹ בְּדֶרֶךְ רְחֹקָה לְקָם אוֹ לְדַרְתִּיקָם וְעָשָׂה פֶּסַח לְה' (במדבר ט' י'), הבא ללמד, שכל מי שלא עשה את הראשון מאיזו סיבה שהיא, יעשה את השני.

לענין האנשים, הכל מודים, שאם לא עשו את הראשון, עליהם לעשות את השני. אבל לענין הנשים נחלקו חכמים בדבר.

לדעת רבי יוסי – נשים דינן כאנשים, ואם לא עשו את הראשון, **חייבות** לעשות את השני.

ולדעת רבי יהודה – הנשים אינן חייבות לעשות את השני, אלא **שרשות** היא בידן לעשותו.

ומחלוקת החכמים הללו מבוארת בגמרא בדף צ"א.

חיוב כרת למי שאינו עושה את הפסח

הנמנע מלעשות את הפסח, חייב על כך כרת, שנאמר, "וְהָאִישׁ אֲשֶׁר הוּא טְהוֹר וּבְדָרְךָ לֹא הָיָה וְחָדַל לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מֵעַמּוּיָהּ כִּי קָרְבַּן ה' לֹא הִקְרִיב בְּמַעַדוֹ חֶטְאוֹ יִשָּׂא הָאִישׁ הַהוּא" (במדבר ט' י"ג). ונחלקו חכמים בדבר זה.

א. דעת רבי – **חייב כרת על הראשון, וחייב כרת על השני.**

כל שהזיד ולא עשה את הפסח שהיה מחויב בו, הרי זה חייב על כך כרת, ואין חילוק בדבר בין פסח ראשון לפסח שני.

ולפיכך, מי שהזיד ולא עשה פסח ראשון בזמנו, מיד מתחייב על כך כרת, ואפילו אם יעשה אחר כך פסח שני.

וכן **מי ששגג או נאנס ולא עשה פסח ראשון, שמחויב עתה לעשות פסח שני, אם הזיד ולא עשה פסח שני, מתחייב על כך כרת.**

וענין זה למדו רבי מהכתוב, "וְהָאִישׁ אֲשֶׁר הוּא טְהוֹר וּבְדָרְךָ לֹא הָיָה וְחָדַל לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מֵעַמּוּיָהּ כִּי קָרְבַּן ה' לֹא הִקְרִיב בְּמַעַדוֹ חֶטְאוֹ יִשָּׂא הָאִישׁ הַהוּא" (במדבר ט' י"ג), **שלדעת רבי המילה "כי" האמורה בכתוב אינה נתינת טעם, לומר, שהסיבה שנכרתה הנפש ההיא, כי לא הקריב קרבן ה' במועדו, אלא פירושה כמו "אם", ושני דברים נאמרו כאן.**

(א) "וְהָאִישׁ אֲשֶׁר הוּא טְהוֹר וּבְדָרְךָ לֹא הָיָה וְחָדַל לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מֵעַמּוּיָהּ", **כלומר על ביטול פסח במזיד, חייבים כרת.**

(ב) "**כי** [=אם] **קָרְבַּן ה' לֹא הִקְרִיב בְּמַעַדוֹ חֶטְאוֹ יִשָּׂא הָאִישׁ הַהוּא", כלומר על ביטול פסח במועדו, יש נשיאת חטא. ויש ללמוד בגזרה שווה, שהכוונה לכרת. שכן לדעת רבי, הכתוב "וְהַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה בְּיַד רָמָה מִן הָאֲזָרָח וּמִן הַגֵּר אֶת ה' הוּא מְגַדֵּף וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מִקִּרְבָּה עִמָּה" (במדבר ט"ו ל'), מדבר במקלל את ה', ונאמר בו, "וְאֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תִּדְבַּר לֵאמֹר אִישׁ אִישׁ כִּי יִקְלַל אֶלְקִי וְנִשְׂא חֶטְאוֹ" (ויקרא כ"ד ט"ו), ויש לך ללמוד בגזרה שווה, שכשם שמגדף שנאמר בו "וְנִשְׂא חֶטְאוֹ", חייב כרת, כך זה שלא הקריב קרבן ה' במועדו, שנאמר בו "חֶטְאוֹ יִשָּׂא" חייב כרת.**

ומאחר ששתי פעמים חייב הכתוב כרת על ביטול הפסח, על כרחך חיוב אחד נאמר על ביטול פסח ראשון, וחיוב שני נאמר על ביטול פסח שני.

ומכאן למד רבי, שפסח שני הוא רגל בפני עצמו, ואינו תשלומים לפסח ראשון, או תקנה למי שלא עשה את הראשון, [ואמנם מי שעשה את הראשון, נפטר בכך מהשני, אבל כל מי שלא עשה את הראשון, מחויב לעשות את השני מחמת עצמו, ולא כתשלומי ראשון או תקנתו], ומהטעם הזה, לדעת רבי, גר שנתגייר בין שני פסחים, וכן קטן שהגדיל בין שני פסחים, מאחר שלא נפטר בפסח ראשון, מחויב לעשות פסח שני.

ב. דעת רבי נתן – **חייב כרת על הראשון, ופטור מכרת על השני.**

מי שהזיד ולא עשה פסח ראשון בזמנו, מיד מתחייב על כך כרת, ואפילו אם יעשה אחר כך פסח שני.

אבל מי ששגג או נאנס ולא עשה פסח ראשון, שמחויב עתה לעשות פסח שני, אף אם הזיד ולא עשה פסח שני, פטור מכרת.

וענין זה למדו רבי נתן מהכתוב, "וְהָאִישׁ אֲשֶׁר הוּא טְהוֹר וּבְדָרְךָ לֹא הָיָה וְחָדַל לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מֵעַמּוּיָהּ כִּי קָרְבַּן ה' לֹא הִקְרִיב בְּמַעַדוֹ חֶטְאוֹ יִשָּׂא הָאִישׁ הַהוּא" (במדבר ט' י"ג), **שלדעת רבי נתן המילה "כי" האמורה בכתוב היא נתינת טעם, לומר, שהסיבה שנכרתה הנפש ההיא, כי לא הקריב קרבן ה' במועדו, ואם כן אין בכתוב הזה אלא כרת אחד בלבד, והוא על ביטול פסח ראשון.**

[ולדעה זו, לא נאמר בכתוב הזה "חֶטְאוֹ יִשָּׂא", ללמד בו חיוב כרת שני מגזרה שווה, אלא להיפך, כלומר, ללמוד ממנו בגזרה שווה, שכשם שבכתוב זה שנאמר בו "חֶטְאוֹ יִשָּׂא" יש בו חיוב כרת, כך במקלל את ה', שנאמר בו "אִישׁ אִישׁ כִּי יִקְלַל אֶלְקִי וְנִשְׂא חֶטְאוֹ", יש בו חיוב כרת. ויש צורך ללמוד זאת בגזרה שווה, כי לדעה זו, הכתוב "אֶת ה' הוּא מְגַדֵּף וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא" אינו מדבר במקלל את ה', אלא במזמר ומשורר לעבודה זרה, ואם כן לא נתפרש כרת למגדף אלא מגזרה שווה].

ומכאן למד רבי נתן, שפסח שני אינו רגל בפני

עצמו, [ואינו מתקן את מי שנתחייב כרת בראשון].
אלא שהוא תשלומים למי שלא עשה את
הראשון, ולפיכך, אין חייב בו אלא מי שהיה
חייב בראשון ולא עשאו, אבל גר שנתגייר בין
שני פסחים, וכן קטן שהגדיל בין שני פסחים,
מאחר שלא נתחייב בראשון, פטור לעשות פסח
שני.

ג. דעת רבי חנינא בן עקביא – אף על הראשון
אינו חייב כרת אלא אם כן לא עשה את השני.

אין חיוב כרת אלא למי שהזיד, ולא עשה פסח
ראשון, וחזר והזיד, ולא עשה פסח שני, אבל
אם את אחד מהפסחים ביטל בשוגג, שוב אינו
חייב כרת. שפסח שני תקנתו של ראשון ואין
גמר הכרת על ביטול הראשון במזיד אלא אם
יבטל גם את השני במזיד.

וענין זה למדו רבי חנינא בן עקביא מהכתוב,
 "וְהָאִישׁ אֲשֶׁר הוּא טְהוֹר וּבְדָרְךָ לֹא הָיָה וְחָדַל
 לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מֵעַמּוּיָהּ כִּי
 קָרְבָן ה' לֹא הִקְרִיב בְּמַעַדוֹ חֻטְאוֹ יִשָּׂא הָאִישׁ
 הַהוּא" (במדבר ט"ו י"ג), **שלדעת רבי חנינא, המילה**
"כִּי" האמורה בכתוב אינה נתינת טעם, לומר,
שהסיבה שנכרתה הנפש ההיא, כי לא הקריב
קרבן ה' במועדו, אלא פירושה כמו "אם" שהוא
תנאי, [עד כאן כדעת רבי] אלא שלדעת רבי חנינא,
אין כאן ענין חדש, והכל ענין אחד, שהוא,
"וְהָאִישׁ אֲשֶׁר הוּא טְהוֹר וּבְדָרְךָ לֹא הָיָה וְחָדַל
לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מֵעַמּוּיָהּ", וכל
זאת, "כִּי" [=אם, כלומר בתנאי ש]"קָרְבָן ה' לֹא
הִקְרִיב בְּמַעַדוֹ", כלומר הוא מתחייב כרת על
ביטול פסח ראשון, רק אם ביטל גם פסח שני.

[וגם לדעה זו, לא נאמר בכתוב הזה "חֻטְאוֹ יִשָּׂא",
 ללמד בו חיוב כרת שני מגזרה שווה, אלא להיפך,
 כלומר, ללמוד ממנו בגזרה שווה, שכשם שבכתוב זה
 שנאמר בו "חֻטְאוֹ יִשָּׂא" יש בו חיוב כרת, כך במקלל
 את ה', שנאמר בו וְנִשָּׂא חֻטְאוֹ", יש בו חיוב כרת. ויש
 צורך ללמוד זאת בגזרה שווה, כי לדעה זו, הכתוב
 "אֵת ה' הוּא מְגַדֵּף וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא" אינו מדבר
 במקלל את ה', אלא במזמר ומשורר לעבודה זרה,
 ואם כן לא נתפרש כרת למגדף אלא מגזרה שווה].

	שגג בראשון ושגג בשני	שגג בראשון והזיד בשני	הזיד בראשון והזיד בשני	
רבי	פטור	חייב	חייב	
רבי נתן	פטור	פטור	חייב	
רבי חנינא	פטור	פטור	חייב	

דפים צ"ג-צ"ד

דרך רחוקה לענין פסח

כבר נתבאר, שמי שהיה בדרך רחוקה בזמן

הקרבת פסח ראשון, הרי זה נדחה לעשות פסח

שני. ונחלקו חכמים במשנתנו, בשיעור דרך

רחוקה זו.

לדעת רבי עקיבא – דרך רחוקה היא, שיהא

רחוק מירושלים, כמרחק שיש בין העיר

מודיעים לירושלים. [ולהלן יתבאר בעזה"י,

שנחלקו עולא ורב יהודה בדבר זה].

ולדעת רבי אליעזר ורבי יוסי – דרך רחוקה

היא, שבזמן שחיטת הפסח, יהא מחוץ לעזרה.

[וטעמם יתבאר בעזה"י בדף צ"ד].

מחלוקת עולא ורב יהודה

בביאור דברי רבי עקיבא

לדעת עולא – זה שהיה בדרך רחוקה, הוא זה

שאין יכול ליכנס בשעת שחיטה. כלומר,

שבתחילת זמן הקרבת הפסח [=חצות יום ארבעה

עשר], הוא מצוי במקום, שאם ילך ממנו

לירושלים בהליכה בינונית, לא יגיע לירושלים

עד סוף זמן ההקרבה [=שקיעת החמה].

ומבואר בסוגיתנו, שלדעת עולא, מהלך אדם

מחצות היום עד שקיעת החמה, הוא חמישה

עשר מיל, ולכן לפי דעתו, זהו המרחק בין

מודיעים לירושלים, [שהזכיר רבי עקיבא. אמנם

לפי מסקנת הסוגיה, צריך לומר שהשיעור הוא ששה

עשר מיל].

ולדעת רב יהודה – זה שהיה בדרך רחוקה, הוא

זה שאין יכול ליכנס בשעת אכילה. כלומר,

שבתחילת זמן הקרבת הפסח [=חצות יום ארבעה

עשר], הוא מצוי במקום, שאם ילך ממנו

לירושלים בהליכה בינונית, לא יגיע לירושלים

עד סוף זמן אכילת הפסח [=כל ליל חמישה עשר].

ולפי המבואר להלן, מהלך אדם מחצות היום עד

עלות השחר למחרת, הוא חמש עשרה פרסאות

[=ששים מיל], ולכן לפי דעתו, זהו המרחק בין

מודיעים לירושלים, [שהזכיר רבי עקיבא].

והשיעור הוא תמיד בהליכה בינונית, כמו

ששנינו, שאם היה עומד חוץ למודיעים, אף על

פי שיכול ליכנס בסוסים ובפרדים [=במרוצה],

אם לא עשה כן הוא פטור מכרת, כי נאמר

"וְהָאִישׁ אֲשֶׁר הוּא טְהוֹר וּבְדָרְךָ לֹא הָיָה וְחָדַל לַעֲשׂוֹת

הַפֶּסַח וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מֵעַמּוּיָהּ כִּי קָרְבָן ה' לֹא הִקְרִיב

בְּמַעַדוֹ חֻטְאוֹ יִשָּׂא הָאִישׁ הַהוּא" (במדבר ט"ו י"ג), והלה

היה בדרך, שכן חוץ למודיעים היא דרך רחוקה.

אבל אם היה עומד לפני מן המודיעים, ואין

יכול ליכנס מפני רוב גמלים וקרונות שהביא

עמו ומחמתם הולך לאט, הרי זה חייב, כי נאמר

"וּבְדָרְךָ לֹא הָיָה", והוא לא היה בדרך, שהיה לו

ללכת יחידי, ולהגיע בזמן.

חילוק בין מי שהיה בדרך

רחוקה לבין מי שהיה טמא

הנה נתבאר, שלדעת עולא, הנפטר מכרת של פסח מחמת היותו בדרך רחוקה, הוא זה שלא היה יכול להגיע לעזרה כל שעת הקרבה, אף על פי שהיה יכול להגיע בערב בשעת האכילה, ולא חייבה אותו תורה להימנות על הפסח ולאוכלו בערב.

ובפרק שמיני מבואר, שלענין טומאה אין הדין כן, ולדעת עולא, טמא שרץ, שבשעת ההקרבה הוא טמא, אינו נפטר בכך מפסח ראשון, כי יכול לאכול לערב, ולכן שוחטים וזורקים עליו את הפסח.

והסיבה לחילוק זה, כי פטורו של מי שהיה בדרך רחוקה, הוא משום שלא היה יכול לעשות, [כמו שנאמר "וּבְדֶרֶךְ לֹא הָיָה וְחָדַל לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח"], והעשייה היא בשעת ההקרבה, ומאחר שבשעה זו היה רחוק, הרי זה פטור. ופטורו של הטמא, משום שאינו יכול לאכול, ולא משום שאינו יכול לעשות, והאכילה היא בלילה, וכל שיכול לאכול בלילה, לא נפטר. [=דרך רחוקה לטהור ואין דרך רחוקה לטמא].

עוד נתבאר, שלדעת רב יהודה, הנפטר מכרת של פסח מחמת היותו בדרך רחוקה, הוא זה שלא היה יכול להגיע לירושלים כל שעת האכילה, אבל אם היה יכול לבוא בשעת האכילה, אינו נפטר, אף על פי שלא היה יכול לבוא בשעת ההקרבה.

ובפרק שמיני מבואר, שלענין טומאה אין הדין כן, ולדעת רב יהודה, טמא שרץ, שבשעת ההקרבה הוא טמא, אין שוחטים וזורקים עליו את הפסח, אף על פי שיכול לאכול לערב.

והסיבה לחילוק זה, כי מאחר שאמרה תורה "אִישׁ אִישׁ כִּי יְהִי טָמֵא לְנֶפֶשׁ סֵתֵם, וְלֹא חִילְקָהּ בֵּין יוֹם אַחֲרוֹן לְטוֹמָאָה, לְשֹׂאֵר יָמִים, עַל כְּרַחֲךָ גַם זֶה שֶׁהוּא בְיוֹמוֹ הָאֲחֵרִים לְטוֹמָאתָ מֵת, הוּא בְכָלֵל אֵלּוֹ שְׂנֵדָחִים מִפֶּסַח רִאשׁוֹן, וְאִין שׁוֹחֲטִים עֲלָיו אֶת הַפֶּסַח, אִף עַל פִּי שֶׁלְעֵרֵב יִהְיֶה טָהוֹר וְרֵאווִי לְאֹכִילָהּ. וְדוּקָא לְעֵנִין טוֹמָאָה דִּי בְכָךְ שְׂנֵדָחָה בְשַׁעַת הַקֶּרֶבָה, אֲבָל הַטָּהוֹר אִינוֹ נִפְטָר אֲלֵא אִם כֵּן לֹא הִיָּה יָכוֹל לְהִגִּיעַ כָּל שַׁעַת אֹכִילָהּ.

מהלך אדם ביום אחד מעלות

השחר ועד צאת הכוכבים

לדברי רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן, ביום בינוני, [של תקופת ניסן ותקופת תשרי, שהימים והלילות שווים], אדם בינוני, מהלך מעלות השחר ועד צאת הכוכבים, מהלך עשר פרסאות [=ארבעים מיל].

מהלך אדם ביום אחד

מהנץ החמה ועד שקיעתה

נתבאר, שמשעת עלות השחר ועד צאת הכוכבים, מהלך אדם עשר פרסאות [=ארבעים מיל].

ולדברי עולא ורבא, משעת עלות השחר ועד הנץ החמה, מהלך אדם חמישה מיל, וכן משקיעת החמה ועד צאת הכוכבים, גם כן מהלך אדם חמישה מיל, ונמצא שמהנץ החמה ועד שקיעתה, מהלך אדם שלושים מיל, [ולכן אמר עולא, שמחצות היום ועד השקיעה, הוא מהלך חמישה עשר מיל כפי שנתבאר לעיל. וכן אמר רבא שעובי רקיע אחד מששית בעולם, כפי שיתבאר בעזה"י להלן].

וראיה לדבריהם, שמעלות השחר עד הנץ החמה הוא מהלך חמישה מיל, שנאמר "וַיִּכְמוּ הַשָּׁחַר עָלָה וַיִּצְאוּ הַמַּלְאָכִים בְּלוֹט לְאֹמֶר קוּם קַח אֶת אֲשֶׁתְּךָ וְאֶת שְׁתֵּי בָנֶיךָ הַנְּמֻצָאִת פֶּן תִּסָּפֵה בְּעֵין הָעִיר" (בראשית י"ט ט"ו), הרי שבעלות השחר יצא לוט מסדום, ונאמר "הַשָּׁמַשׁ יָצָא עַל הָאָרֶץ וְלוֹט בָּא צִעְרָה" (בראשית י"ט כ"ג), הרי שבשעת הנץ החמה הגיע לוט לצוער, ואמר רבי חנינא, שהוא ראה את המקום הזה שמסדום ועד צוער, והוא מהלך חמישה מיל, ואם כן, מהלך לוט מעלות השחר עד הנץ החמה, היה חמישה מיל, [והוא הדין משקיעת החמה ועד צאת הכוכבים].

אמנם דברי עולא ורבא נדחו, מברייתא, בה מבואר, שלדברי רבי יהודה, משעת עלות השחר ועד הנץ החמה, מהלך אדם ארבעה מיל, וכן משקיעת החמה ועד צאת הכוכבים, גם כן מהלך אדם ארבעה מיל, ונמצא שמהנץ החמה ועד שקיעתה, מהלך אדם שלושים ושתים מיל.

ואין מכאן סתירה למה שראה רבי חנינא שמקום הילוכו של לוט מעלות השחר עד הנץ החמה היה חמישה מיל, כי לוט לא היה מהלך הליכה בינונית, שהרי המלאכים האיצו בו, ולכן הספיק ללכת חמישה מיל, אבל בהליכה בינונית אין מהלכים כל כך הרבה.

והסיבה שרבא ועולא טעו לחשוב שבהליכה בינונית מהלכים בני אדם חמישה מילין מעלות השחר עד הנץ החמה, כי כן הדרך, שהיוצאים לדרך מהלכים חמש מילין עד הנץ החמה, אלא שהיוצאים לדרך מקדימים קודם עלות השחר, ועולא ורבא טעו בדבר זה, כי היו סבורים שרגילים לצאת בעלות השחר, ולא קודם לכן.

דף צ"ד

מהלך החמה בחלל ובעובי הרקיע

מתוך סוגית הגמרא מבואר, [שלדעת חכמי ישראל], ביום, כלומר מזריחת החמה ועד שקיעתה, החמה מהלכת בחלל שמעל הארץ ומתחת הרקיע. ובליילה, כלומר מצאת הכוכבים ועד עלות השחר, החמה מהלכת מעל הרקיע ואינה נראית למטה. ומעלות השחר עד הנץ החמה, וכן משקיעת החמה ועד צאת הכוכבים, החמה מהלכת בעובי הרקיע, מעלות השחר ועד הנץ החמה היא עוברת דרכו להיראות תחתיו, ומשקיעת החמה ועד צאת הכוכבים היא עוברת דרכו, להסתתר מעליו.

ורבא למד מרבותיו, שהמרחק שהחמה מהלכת בחלל, ממזרח העולם עד מערב, הוא ששת אלפי פרסאות.

והיה סבור כדעת עולא, שמהלך אדם ביום שלושים פרסאות, ומעלות השחר עד הנץ החמה, וכן משקיעת החמה עד צאת הכוכבים, הוא חמש פרסאות, נמצא שזמן זה, שמעלות השחר עד הנץ החמה, וכן זמן זה שמשקיעת החמה עד צאת הכוכבים, הוא אחד משה מהזמן שמזריחת החמה ועד שקיעתה.

ומאחר שהיה סבור כן, שזמן זה שמעלות השחר עד הנץ החמה הוא אחד משה מהזמן שמזריחת החמה ועד שקיעתה, אמר, שעובי הרקיע הוא מהלך אלף פרסאות, שהרי מהלך החמה בעובי הרקיע הוא אחד משה ממהלכה מהזריחה ועד השקיעה שהוא ששת אלפי פרסאות, ואם כן מהלכה בעובי הרקיע, הוא אלף פרסאות.

אמנם דברי רבא נדחו, מברייתא, בה מבואר, שלדברי רבי יהודה, עוביו של רקיע אחד מעשרה ביום, כי מעלות השחר עד הנץ החמה מהלך אדם עשר פרסאות ומשעת עלות השחר ועד הנץ החמה, וכן משקיעת החמה ועד צאת הכוכבים, מהלך אדם ארבעה מיל שהן פרסה אחת.

ואם אמת היא הקבלה שקיבל רבא, שמזריחת החמה ועד שקיעתה החמה, [שאדם הולך שלושים ושתיים מיל], החמה מהלכת ששת אלפי פרסאות, נמצא שמהלך החמה ברקיע [בזמן שאדם הולך ארבע מיל], הוא מהלך שבע מאות וחמישים פרסה, וזהו עובי הרקיע.

ולהלן יתבאר בעזה"י, שנדחו דברי רבא גם לעניין מה שאמר, שמהלך החמה בחלל הוא ששת אלפי פרסה, כי יתבאר, שהחלל גדול הרבה יותר משיעור זה.

מספר דברים שכל אחד גדול מקודמו פי ששים מצרים היא ארבע מאות פרסה על ארבע מאות פרסה [=160,000 פרסות רבועות].

ומצרים אחד מששים בכוש [ואם כן כוש 9,600,000 פרסאות רבועות, ואם אורכו שווה לרחבו, הרי הוא 9,798 פרסאות על 9,798 פרסות].

וכוש אחד מששים בעולם [ואם כן, העולם 576,000,000 פרסאות רבועות, ואם אורכו שווה לרחבו, הרי הוא 24,000 פרסאות על 24,000 פרסאות].

ועולם אחד מששים בגן, [ואם כן, הגן 34,560,000,000 פרסות רבועות, ואם אורכו שווה לרחבו, הרי הוא 185,903 פרסאות על 185,903 פרסאות].

וגן אחד מששים בעדן, [ואם כן, עדן 2,073,600,000,000 פרסות רבועות, ואם אורכו שווה לרחבו, הרי הוא 1,440,000 פרסאות על 1,440,000 פרסאות].

ועדן אחד מששים בגיהנם [ואם כן, גיהנם 124,416,000,000,000 פרסות רבועות, ואם אורכו שווה לרחבו, הרי הוא 11,154,192 פרסאות על 11,154,192 פרסאות].

נמצא כל העולם כולו, ככיסוי קדירה [=דבר מועט] לגיהנם.

ומברייתא זו, בה מבואר, שהעולם עצמו הוא 24,000 פרסאות על 24,000 פרסאות, נדחו דברי רבא, שאמר, שמהלך החמה בחלל העולם הוא 6,000 פרסה, שהרי העולם עצמו גדול יותר.

כל הישוב כולו תחת כוכב אחד יושב

תנא דבי אליהו, רבי נתן אומר, כל ישוב בני האדם, תחת כוכב אחד יושב, כלומר כל המקום המיושב בעולם בבני אדם, כוכב אחד יש מעל כולו, וכל שאר הכוכבים, הם מעל שאר המקומות שבעולם, שאינם מיושבים, כגון ימים נהרות ומדברות.

וראיה לדבר זה, שכן אם אדם נותן עיניו בכוכב אחד שמעליו, והולך לכל אחת מארבע רוחות השמים עד קצה הישוב, עדיין רואה את אותו כוכב מעליו.

וגם מהדברים הללו, נדחו דברי רבא, שאמר, שחלל העולם [שהחמה מהלכת את כולו] הוא 6,000 פרסה, שהרי מקום ישוב העולם גדול מאלף פרסאות, ואם כן הכוכב שמעליו הוא

יותר מאלף פרסה, ויש ברקיע הרבה יותר מששה כוכבים, ואם כן יש בחלל הרבה יותר מששת אלפים פרסאות.

עגלה בצפון ועקרב בדרום

שנינו בברייתא, שכוכבי מזל שור העשויים כעגלה, לעולם הם בצפון, וכוכבי מזל עקרב, לעולם הם בדרום, וכל הישוב ביניהם.

כל הישוב כולו אינו הוה אלא שעה אחת ביום

עוד מבואר בברייתא, שאין החמה מהלכת מעל מקום ישוב בני האדם, אלא שעה אחת ביום, [חצי שעה אחרונה של שעה ששית, וחצי שעה ראשונה של שעה שביעית], אבל שאר אחת עשרה שעות של יום, [חמש וחצי שעות ראשונות, וחמש וחצי שעות אחרונות], החמה מהלכת על שאר העולם, [כגון מדברות ימים ונהרות שלא במקום ישוב בני אדם].

וגם מהדברים הללו, נדחו דברי רבא, שאמר, שחלל העולם [שהחמה מהלכת את כולו] הוא 6,000 פרסה, שהרי מקום ישוב העולם גדול מאלף פרסאות, ומבואר שהחמה מהלכת את כולו בשעה אחת, ואם כן בשתיים עשרה שעות, היא מהלכת יותר משתיים עשרה אלף פרסאות.

מה תשובה השיבתו בת קול לאותו רשע

אמר רבן יוחנן בן זכאי, מה תשובה השיבתו בת קול לאותו רשע [=נבוכדנצר], **בשעה שאמר, "אֶעֱלֶה עַל בְּמִתֵּי עַב אֲדַמָּה לְעֵלְיוֹן"** (ישעיהו י"ד).

יצתה בת קול, ואמרה לו, רשע בן רשע, בן בנו של נמרוד הרשע, שהמריד את כל העולם כולו עלי במלכותו, [=השיא עצה לאנשי דור הפלגה לבנות מגדל להלחם בצבא השמים, שהוא היה מלך בבבל שנאמר "ותהי ראשית ממלכתו בבל"]. כמה שנותיו של אדם, שבעים שנה, ואם בגבורות, שמונים שנה, שנאמר, **"יָמֵי שְׁנוֹתֵינוּ בָּהֶם שְׁבַעִים שָׁנָה וְאִם בְּגִבּוֹרֹת שְׁמוֹנִים שָׁנָה וְרִהָבִם עָמַל וְאָוֶן כִּי גַז חִישׁ וְנִצְעָה"** (תהלים צ' י'). מן הארץ עד לרקיע, מהלך חמש מאות שנה, ועוביו של רקיע מהלך חמש מאות שנה, ובין רקיע לרקיע מהלך חמש מאות שנה, וכן בין כל רקיע ורקיע [ואך אמרת שתעלה למעלה]. **"אֵךְ אֵל שְׂאוֹל תוֹרֵד אֵל יִרְכָּתִי בּוֹר"** (ישעיהו י"ד ט"ו).

וגם מהדברים הללו, נדחו דברי רבא, שאמר, שחלל העולם [שהחמה מהלכת את כולו] הוא 6,000 פרסה, שהרי נתבאר, שמהארץ עד הרקיע מהלך חמש מאות שנה, ובמסכת חגיגה מבואר, שאורכו של עולם כגבהו, ואם כן אורכו של עולם, מהלך חמש מאות שנה, ומאחר שמהלך אדם ביום 10 פרסאות, בשנה אחת הוא הולך 3,650 פרסאות, ובחמש מאות שנה הוא מהלך 1,825,000 פרסאות, והוא הרבה יותר משיעורו של רבא.

הולכת חמה בגלגל

כמין גלגל מקיף את העולם, ובו נתונים המזלות, והחמה סובבת בגלגל הזה, ומקיפה את העולם.

לדעת חכמי ישראל – [גלגל קבוע ומזלות חוזרין. כלומר], תנועת השמש אינה על ידי הגלגל, אלא על ידי המזלות, שכן הגלגל קבוע, ואינו מסתובב, אלא שהמזלות שבו נעים בו מעט, וחוזרים למקומם, שכל מזל שהשמש מגיעה אליו, נוטל את השמש, ונע עימה עד המזל הבא, וחוזר למקומו, והמזל הבא נוטל את השמש, ונע עימה עד המזל הבא, וכך השמש נעה בכל הגלגל הקבוע, על ידי המזלות הנעות בו מעט מעט, ומעבירות אותה מזה לזה.

ולדעת חכמי אומות העולם – [גלגל חוזר ומזלות קבועין. כלומר], תנועת השמש על ידי הגלגל, ולא על ידי המזלות, שהמזלות קבועות במקומן, ואינן זזות כלל, והגלגל הוא מסתובב ומניע עימו את השמש סביב העולם.

ואמר רבי, שיש להשיב תשובה לדחות את דברי חכמי אומות העולם, שכן אם הגלגל חוזר והמזלות קבועים בו, היו המזלות סובבים עמו כמו שהשמש סובבת עמו, ועינינו רואות, שהמזלות קבועות במקומן, ואינן נעות, שהרי מעולם לא מצינו עגלה בדרום ועקרב בצפון.

אולם רב אחא בר יעקב הקשה על דברי רבי, ואמר, שאפשר שיסתובב הגלגל המניע את החמה בלא המזלות, כגון שיש גלגל אחד קבוע, ובו המזלות, וגלגל שני שמסתובב עם השמש. [כבוצינא דריחיא. אינמי כצינורא דדשא].

מהלך החמה בלילה

חכמי ישראל אומרים, ביום חמה מהלכת למטה מן הרקיע, [כלומר, זורחת על הארץ כאשר אנו רואים], ובלילה **למעלה מן הרקיע**, [זורחת ואינה נראית למטה].

וחכמי אומות העולם אומרים, ביום חמה מהלכת למטה מן הרקיע, ובלילה **למטה מן הקרקע**.

אמר רבי, ונראים דבריהם מדברינו, שביום מעינות צוננים, [לפי שהחמה גבוהה מהן], ובלילה

רותחים, [שהחמה מחממתם תחת הקרקע. תדע,

שבעלות השחר אתה רואה עשן על הנהרות].

מהלך החמה בעונות השנה

רבי נתן אומר, בימות החמה, חמה מהלכת בגובה של רקיע, לפיכך כל העולם כולו רותח, ומעינות צוננים. בימות הגשמים, חמה מהלכת בשיפולי רקיע, [סמוך לקרקע בשולי הכיפה], לפיכך כל העולם כולו צונן, [שאינה מהלכת אלא בצדי העולם], ומעינות רותחים, [כי מי המעינות באים ממים שמצדי העולם].

תנו רבנן, בארבעה שבילים חמה מהלכת. (א) **ניסן אייר וסיון**, מהלכת **בהרים**, כדי לפשר את השלגים. (ב) **תמוז אב ואלול**, מהלכת **בישוב**, כדי לבשל את הפירות. (ג) **תשרי מרחשון וכסליו**, מהלכת **בימים**, כדי ליבש את הנהרות. (ד) **טבת שבט ואדר**, מהלכת **במדבר**, שלא ליבש את הזרעים.

דרך רחוקה כדעת רבי אליעזר

כבר נתבאר, שנחלקו חכמים במשנתנו בשיעור דרך רחוקה, שמי שהיה בה בזמן הקרבת פסח ראשון, נפטר מפסח ראשון ונדחה לפסח שני.

[ודעת רבי עקיבא מבוארת לעיל בדף צ"ג, שממודיעים ולחוץ היא דרך רחוקה].

ונחלקו תנאים מה דעתו של רבי אליעזר בענין הזה.

א. דעת משנתנו, ודעת רבי יוסי ברבי יהודה בברייתא. דעת רבי אליעזר, שדרך רחוקה האמורה בכתוב, היא כל מקום שאינו ראוי להקרבת הפסח, כלומר **כל שהיה חוץ לעזרה בשעת הקרבת הפסח, הרי זה נידון בדין מי שהיה בדרך רחוקה**, שהוא פטור מכרת על שלא הקריב פסח ראשון, ועושה פסח שני. ולדעה זו, רבי אליעזר למד דין זה ממעשר שני, שכן במעשר שני נאמר דרך רחוקה, "וכי ירבה מִמָּד הַדֶּרֶךְ כִּי לֹא תִּכְלַל שְׂאֵתוֹ כִּי יִרְחַק מִמָּד הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אֱלֹהֶיךָ לְשׁוֹם שְׂמוֹ שֵׁם כִּי יִבְרַךְ ה' אֱלֹהֶיךָ. וְנִתְּתָה בְּפִסְף וְצִרְתָּ בְּפִסְף וְהִלַּכְתָּ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אֱלֹהֶיךָ בּוֹ" (דברים י"ד כ"ד-כ"ה), ולענין זה, כל מקום שהוא חוץ לירושלים, שהיא המקום הכשר למעשר שני, הוא בכלל דרך רחוקה, וכמו כן לענין הפסח שנאמר בו דרך רחוקה "דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אִישׁ אִישׁ כִּי יִהְיֶה טָמֵא לְנַפְשׁוֹ אוֹ בְּדַרְךְ רְחֹקָה לָכֶם אוֹ לְדַרְתֵּיכֶם וְעָשָׂה פֶסַח לֵה" (במדבר ט' י'), כל מקום שהוא חוץ לעזרה, שהיא המקום הכשר לעשיית הפסח, הוא בכלל דרך רחוקה.

ולפי הדעה הזו, אמר רבי יצחק בר רב יוסף, שכשבאים למנות את הטמאים והטהורים, לדעת אם רוב ציבור טמא, והפסח קרב בטומאה, הולכים אחר העומדים בעזרה, ואם רוב העומדים בעזרה טמאים, הפסח נעשה בטומאה, אף על פי שרוב ישראל שחוץ לעזרה טהורים.

ב. דעת תנא קמא בברייתא.

דעת רבי אליעזר, שדרך רחוקה האמורה בכתוב, היא כל מקום שאינו ראוי לאכילת הפסח, כלומר **כל שהיה חוץ לירושלים בשעת אכילת הפסח, הרי זה נידון בדין מי שהיה בדרך רחוקה**, שהוא פטור מכרת על שלא הקריב פסח ראשון, ועושה פסח שני. ולדעה זו, רבי אליעזר למד דין זה ממעשר שני, שכן במעשר שני נאמר דרך רחוקה, "וכי ירבה מִמָּד הַדֶּרֶךְ כִּי לֹא תִּכְלַל שְׂאֵתוֹ כִּי יִרְחַק מִמָּד הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אֱלֹהֶיךָ לְשׁוֹם שְׂמוֹ שֵׁם כִּי יִבְרַךְ ה' אֱלֹהֶיךָ. וְנִתְּתָה בְּפִסְף וְצִרְתָּ בְּפִסְף וְהִלַּכְתָּ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אֱלֹהֶיךָ בּוֹ" (דברים י"ד כ"ד-כ"ה), ולענין זה, כל מקום שהוא חוץ לירושלים, שהיא המקום הכשר לאכילת מעשר שני, הוא בכלל דרך רחוקה, וכמו כן לענין הפסח שנאמר בו דרך רחוקה "דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אִישׁ אִישׁ כִּי יִהְיֶה טָמֵא לְנַפְשׁוֹ אוֹ בְּדַרְךְ רְחֹקָה לָכֶם אוֹ לְדַרְתֵּיכֶם וְעָשָׂה פֶסַח לֵה" (במדבר ט' י'), כל מקום שהוא חוץ לירושלים, שהיא המקום הכשר לאכילת הפסח, הוא בכלל דרך רחוקה.

ג. דעת תנא שלישי [כדברי רבא].

דעת רבי אליעזר, שדרך רחוקה האמורה בכתוב, היא מן המודיעים ולחוץ [כדעת רבי עקיבא המבוארת לעיל בדף צ"ג].

חילוק בין מי שהיה בדרך רחוקה לבין ערל

שנינו בברייתא, שלדעת רבי אליעזר, יהודי ערל, שהיה יכול למול ולא מל, ומחמת ערלותו לא עשה פסח, חייב כרת על שביטל את הפסח,

אף על פי שערל אינו ראוי לעשות הפסח, כי היה צריך להכשיר עצמו על ידי המילה.

ולדברי אביי, דברים אלו, הם כדעת רבי אליעזר, אף לדעת האומרים, שלדעתו, זה שהיה חוץ לעזרה נפטר, משום שנחשב כדרך רחוקה, ואינו מחויב להכנס לעזרה, אף על פי שהדבר בידו, והסיבה לחילוק בין ערל, המחויב להכשיר עצמו, לבין מי שהיה חוץ לעזרה, שאינו מחויב להכנס עצמו היא, כי פטורו של מי שהיה בדרך רחוקה, הוא משום שבמקומו אינו יכול לעשות את הפסח, [כמו שנאמר "ובְּדַרְךְ לֹא הָיָה וְחִדַּל לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח"], וכל שהוא חוץ לעזרה אינו יכול לעשות הפסח. אבל ערל סיבת דחיתו היא משום שאינו יכול לאכול [כמו טמא], ולא משום שאינו יכול לעשות, וכל שיש בידו אפשרות

לאכול אינו נפטור, ובכלל זה ערל, שיכול למול עצמו. [=דרך רחוקה לטהור, ואין דרך רחוקה לטמא].

ולדברי רבא, הברייתא בה מבואר, שלדעת רבי אליעזר, ערל שהיה יכול למול עצמו ולעשות פסח, ולא עשה כן, מתחייב על כך כרת, היא רק כדעת האומרים, שלדעת רבי אליעזר, דרך רחוקה היא מהמודיעים ולחוץ, אבל כל שהיה יכול לבוא ולא בא, מתחייב על כך כרת, והוא הדין לערל, שהיה יכול למול עצמו, ולא מל.

דרך רחוקה כדעת רבי יוסי

דעת רבי יוסי, שדרך רחוקה האמורה בכתוב, היא כל מקום שאינו ראוי להקרבת הפסח, כלומר כל שהיה חוץ לעזרה בשעת הקרבת הפסח, הרי זה נידון בדין מי שהיה בדרך רחוקה, שהוא פטור מכרת על שלא הקריב פסח ראשון, ועושה פסח שני.

במשנתנו מבואר, שרבי יוסי למד זאת מהנקודה שיש בתורה מעל המילה "או בדרך רחוקה לכם", שכל ניקוד בא למעט הדבר, כלומר הסר מילה זו מכאן, ואם כן, לא רק מי שהיה בדרך רחוקה נדחה לפסח שני, אלא אף מי שהיה בדרך קרובה, שכל שהיה חוץ לעזרה, דינו שווה, ונדחה לפסח שני.

ובברייתא מבואר, שרבי יוסי לומד זאת מהכתוב, "והאיש אשר הוא טהור ובדרך לא הקה וחדל לעשות הפסח ונכרתה הנפש ההוא מעמיה כי קרבן ה' לא הקריב במעדו חטאו ושא האיש ההוא" (במדבר ט' י"ג), בו לא נאמר "בדרך רחוקה" אלא "בדרך" סתם, לומר לך, שכל שהיה חוץ לאסקופת העזרה, דינו שווה, ונדחה לפסח שני.

דף צ"ה

[במדבר ט' ט"י-י"ב] וידבר ה' אל משה לאמר. דבר אל בני ישראל לאמר איש איש כי יהיה טמא לנפש או בדרך רחוקה לכם או לדתיכם ועשה פסח לה'. בחדש השני בארבעה עשר יום בין הערבים ועשו אתו על מצות ומררים יאכלהו. לא ישאירו ממנו עד בקר ונעצם לא ישברו בו כל חקת הפסח ועשו אתו.

דיני פסח שני לעומת דיני פסח ראשון

דיני הפסח חלוקים לשלוש קבוצות. (א) מצוות שבגופו. כגון, סדר עבודות ההקרבה, ואופן צלייתו, ואכילתו. (ב) מצוות שעל גופו. כגון, שיש לאכול עמו מצה ומרור, שהם דברים אחרים הבאים עם הפסח. (ג) מצוות שלא על גופו. כגון השבתת שאור.

ולהלן יתבאר בעזה"י, אלו דברים נוהגים גם בפסח שני, ואלו דברים אינם נוהגים בפסח שני.

לדעת איסי בן יהודה – מאחר שנאמר בפסח שני, "כָּכֵל חֻקַּת הַפֶּסַח יַעֲשׂוּ אֹתוֹ", יש ללמוד, שדווקא בדברים שבגופו דינו כפסח ראשון, [ובכלל זה סדר עבודות ההקרבה, ואופן הצליה, והאכילה, ושלא לשבור בו עצם], והוא הדין למצוות שעל גופו, המפורשות בכתוב, "עַל מִצּוֹת וּמִרְרִים יֹאכְלֵהוּ", אבל בדברים שלא על גופו, אינו כפסח ראשון, ולפיכך, המקריב פסח שני, מותר שיהא לו חמץ בביתו, ואינו צריך להשביתו.

ולדעה זו, מאחר שכל מצוות שבגופו יש ללמוד מהכתוב "כָּכֵל חֻקַּת הַפֶּסַח יַעֲשׂוּ אֹתוֹ", יש ללמוד מכאן, גם דין זה, שאסור לשבור עצם בפסח שני, שהיא מצווה שבגופו, והסיבה שכתבה תורה בפירוש בפסח שני, "וְנִעְצַם לֹא יִשְׁבְּרוּ בוֹ", כדי ללמד, ששבירת העצם אסורה, בין כשיש בה מוח, ובין כשאין בה מוח [אבל יש עליה בשר מבחוץ], כפי שנתבאר בדף פ"ה.

ולדעת חכמים – מאחר שנאמר בפסח שני "עַל מִצּוֹת וּמִרְרִים יֹאכְלֵהוּ", שהן מצוות שעל גופו, מעתה על כרחך לא בא הכתוב "כָּכֵל חֻקַּת הַפֶּסַח יַעֲשׂוּ אֹתוֹ", ללמד שדווקא במצוות שבגופו דינו כפסח ראשון.

ולדעתם, הסיבה שנאמר בכתוב זה "יעשו אתו", כדי ללמד, שאין שוחטים פסח שני בשביל יחיד, אלא יהיו לכל הפחות שנים. ולכן, אם נטמא רק אחד בפסח ראשון, מטמאים עוד אחד, כדי שיהיו שנים לעשיית השני.

ומכל מקום גם חכמים מודים שרק במצוות שבגופו ובמצוות שעל גופו דינו כפסח ראשון, אבל במצוות שלא על גופו אינו כפסח ראשון, אלא שדבר זה למד בפרט וכלל.

מתחילה נאמרו שלושה פרטים. (א) "עַל מִצּוֹת וּמִרְרִים יֹאכְלֵהוּ". (ב) "לֹא יִשְׁאִירוּ מִמֶּנּוּ עַד בֶּקֶר". (ג) "וְנִעְצַם לֹא יִשְׁבְּרוּ בוֹ".

ולאחר מכן נאמר הכלל, "כָּכֵל חֻקַּת הַפֶּסַח יַעֲשׂוּ אֹתוֹ".

ובדרך כלל, כשיש בתורה פרט ואחריו כלל, הכלל מוסיף על הפרט, לומר לך, לא רק מה שבפרט, אלא כל דבר בכלל, ולפיכך, אם היה רק פרט אחד, היינו למדים מהכלל הבא לאחריו, שדין פסח שני שווה לראשון לכל דבר, ואפילו

במצוות שלא על גופו.

אלא שאם כן הם הדברים, די היה לכתוב פרט אחד, ומתוך כך שכתבה תורה שלושה פרטים, על כרחך אין ללמוד זאת באופן הנ"ל, אלא **שכל פרט ממעט דבר אחד, וכנגד כל פרט, הכלל מרבה דבר אחד, הדומה לאותו פרט.**

א. הפרט "על מצות ומררים יאכלהו", [שהיא מצוות עשה] **בא ללמד**, שדווקא מצווה זו נוהגת בפסח שני, אבל **מצוות השבתת שאור הדומה לה**, [שגם היא מצוות עשה] **אינה נוהגת בפסח שני, ומהכלל שכנגד הפרט יש ללמוד שמצוות צלי אש הדומה לפרט**, [שגם היא מצוות עשה], **נוהגת בפסח שני**. [ואין לומר, שהמיעוט יהא על צלי, והריבוי על השבתת שאור, כי עדיף להעמיד את הריבוי על מצוות שבגופו].

ב. והפרט "לא ישאירו ממנו עד בקר", [שהוא מצוות לא תעשה הניתק לעשה, שאם הותיר, עליו לשרוף את הנותר], **בא ללמד**, שדווקא מצווה זו נוהגת בפסח שני, אבל **מצוות בל יראה ובל ימצא**, הדומה לה, [שגם היא מצוות לא תעשה הנתקת לעשה, שאם נמצא חמץ, יש לבערו], **אינה נוהגת בפסח שני. ומהכלל שכנגד הפרט, יש ללמוד, שהמצווה שלא להוציא מהבשר לחוץ, הדומה לפרט**, [שגם היא מצוות לא תעשה הנתקת לעשה, שלדעת התנא הזה, אם הוציא מהבשר, עליו להחזירו, ולאוכלו, ואינו נפסל ביציאה], **נוהגת בפסח שני**. [ואין לומר שהמיעוט יהא על הוצאת הבשר, והריבוי על בל יראה ובל ימצא, כי עדיף להעמיד את הריבוי על מצוות שבגופו].

ג. והפרט "ועצם לא ישברו בו", [שהיא מצוות לא תעשה גמורה], **בא ללמד**, שדווקא מצווה זו נוהגת בפסח שני, אבל **מצוות "לא תשחט על חמץ דם זבחיי"** הדומה לה [שגם היא מצוות לא תעשה גמורה], **אינה נוהגת בפסח שני. ומהכלל שכנגד הפרט יש ללמוד שמצוות "אל תאכלו ממנו נא ובשל מבשל במים פי אם צלי אש ראשו על כרעיו ועל קרבו"** (שמות י"ב ט'), הדומה לפרט [שגם היא מצוות לא תעשה גמורה] **נוהגת בפסח שני**. [ואין לומר שהמיעוט יהא על אכילת נא, והריבוי על שחיטת על החמץ, כי עדיף להעמיד את הריבוי על מצוות שבגופו].

ואם כן, כל הפרטים והריבויים הם במצוות שבגוף הפסח, [צלי אש לא להותיר ממנו לא להוציא מהבשר החוצה לא לשבור בו עצם לא לאכול ממנו נא], **ושעל גופו**, [לאוכלו על מצות ומרורים], **וכל המיעוטים הם במצוות שלא על גופו**, [להשבית חמץ, בל יראה ובל ימצא, ולא לשחוט הפסח על החמץ].

-

וכתבו תוס', שמלבד החילוקים הנזכרים בסוגיתנו, בין פסח ראשון לפסח שני, יש עוד חילוקים.

- חילוק אחד נזכר בתוספתא, והוא, שפסח ראשון נשחט בשלוש כיתות, ופסח שני אינו נשחט בשלוש כיתות.

- ועוד חילוק הוא, שפסח ראשון טעון ביקור ארבעה ימים, ופסח שני אינו טעון ביקור, [כפי שיתבאר בעזה"י בדף צ"ו].

קריאת ההלל על הפסח

א. בלילה באכילתו.

פסח ראשון טעון הלל באכילתו, [שאחר אכילת הפסח, בני חבורה אומרים את ההלל]. ואמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יהוצדק, שענין זה למד מדברי הנביא, **"השיר יהיה לכם פליל התקדש חג ושמחת לבב פהולך בחליל לבוא בהר ה' אל צור ישראל"** (ישעיהו ל' כ"ט), **כלומר, ביום שתגאלו מן הגלות, יהיה לכם השיר, כמו שאתם נוהגים לשורר בליל התקדש חג. ומכאן יש ללמוד, שיש לילה מקודש לחג, שאומרים בו שירה [=הלל], ועל כרחך הוא ליל פסח ראשון, שיש בו מצוות אכילת הפסח, שהיא סיבה לומר עליו שירה, ואין לך לילה אחר המקודש לחג, שתהא סיבה לומר בו שירה.**

ומבואר בכתוב, שדווקא בלילה המקודש לחג, אומרים שירה, והוא ליל פסח ראשון, שהוא יום טוב, אבל ליל פסח שני, אף שגם בו יש מצוות אכילת פסח, מאחר שאינו לילה המקודש לחג, שאינו יום טוב, אין אומרים בו שירה על הפסח באכילתו.

ב. ביום בעשייתו.

בזמן שהיו מקריבים את הפסח, היו אומרים עליו את ההלל, כפי שנתבאר בדף ס"ד.

ולענין זה, פסח שני שווה לפסח ראשון, וגם בזמן הקרבת פסח שני, אומרים את ההלל.

- י"א שהסיבה לכך, שבדבר זה פסח שני שווה לפסח ראשון, כי דווקא לענין ההלל שעל האכילה בלילה מיעט הכתוב פסח שני, שנאמר, **"פְּלִיל הַתְּקַדֶּשׁ חָג"**, אבל לענין ההלל שעל הקרבה, ביום, לא מיעט הכתוב, והרי הוא כפסח ראשון.

- וי"א שמסברא יש ללמוד, שבדבר זה פסח שני שווה לפסח ראשון, כי מאחר שהקרבת הפסח היא מצווה הטעונה הלל, לא יתכן שיהיו ישראל שוחטים את פסחיהם בלא לומר שירה.

הקרבת פסח שני בשבת או בטומאה

כבר נתבאר בפרק שביעי, שפסח ראשון קרב

אפילו בשבת, ואם רוב ישראל טמאים, הוא

קרב אפילו בטומאה.

ולעניין פסח שני, הכל מודים בו, שגם הוא קרב

בשבת כמו פסח ראשון.

אבל נחלקו חכמים אם פסח שני קרב גם

בטומאה או לא.

לדעת חכמים – אם נטמאו רוב אלו שנדחו לפסח שני, אינם מקריבים אותו בטומאה, שהרי אפילו מפסח ראשון נדחו מחמת טומאתם, ואם כן מה מועילה דחייתם אם עתה יעשו בטומאה, אלא הטמאים שנדחו לפסח שני, אינם עושים אותו אלא בטהרה.

ולדעת רבי יהודה – אם נטמאו רוב אלו שנדחו לפסח שני, מקריבים פסח שני בטומאה, שכן כשאמרה תורה שידחו מפסח ראשון מחמת טומאתם לא רצתה לבטלם לגמרי מפסח, אלא לתת להם הזדמנות לעשות בטהרה, אבל אם עדיין טמאים הם, ואינם יכולים לעשות בטהרה, יעשו בטומאה.

לינה בפסח ראשון ובפסח שני

פסח ראשון, לדברי הכל טעון לינה, כלומר בלילה הראשון שאחר הקרבתו, יש ללון בירושלים, ולא יצא חוץ לחומה עד למחרת, שנאמר, "כי אם אל המקום אשר יבחר ה' אלקיך לישן שמו שם תזבח את הפסח בערב כבוא השמש מועד צאתך ממצרים. ובשלת ואכלת במקום אשר יבחר ה' אלקיך בו ופנית בבקר והלכת לאהלך" (דברים ט"ז ו-י"ז), ואין הכוונה לכך שבבוקר יחזור לביתו, שהרי הוא יום טוב, וגם צריך להישאר בירושלים להקריב עולת ראייה, אלא הכוונה שבבוקר יחזור לאהלו שחוץ לחומה, אבל בלילה, לא יצא מחומת ירושלים אלא ללון בתוכה.

ולענין פסח שני נחלקו תנאים מה דעת רבי יהודה.

לדעת ברייתא אחת – כשם שפסח ראשון טעון לינה כך פסח שני טעון לינה.

ולדעת ברייתא אחת – פסח שני אינו טעון לינה, שכן בכתוב בו מבואר שפסח ראשון טעון לינה, נאמר, "ופנית בבקר והלכת לאהלך. ששת ימים תאכל מצות וביום השביעי עצרת לה' אלקיך לא תעשה מלאכה" (דברים ט"ז ז-ח), ללמד, שאין טעון לינה אלא פסח שיש בו מצוות אכילת מצה ששה ימים, להוציא פסח שני, שאין בו מצוות אכילת מצה אלא עם הפסח בלבד.

טומאה שהותרה בפסח

כבר נתבאר, שאם בזמן הקרבת פסח ראשון היו רוב ציבור טמאי מת, או שהיו הכהנים טמאי מת, או שנטמאו כלי שרת בטומאת מת, הפסח קרב בטומאה.

ולדברי הכל, פסח זה, אף שקרב בטומאה, לא הותר לאכול ממנו אלא לטמאי מת, [וכן לטמא שרץ הקל ממנו], אבל שאר טמאים, כגון זבים וזבות נידות ויולדות, אסורים לאכול ממנו.

אמנם לדברי הכל, אם אכלו ממנו טמאים אלו שאסורים בו, פטורים הם מכרת האמור לטמא שאכל קדשים, כי נאמר, "והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל באש ושרף והבשר כל טהור יאכל בשר. והנפש אשר תאכל בשר מזבח השלמים אשר לה' וטמאתו עליו ונכרתה הנפש ההוא מעמיה" (ויקרא ז' י"ט-כ), ללמד, שרק בשר קדשים שנאמר בו "כל טהור יאכל בשר", שהוא אסור לכל הטמאים, נאמר בו "והנפש אשר תאכל בשר מזבח השלמים אשר לה' וטמאתו עליו ונכרתה", אבל בשר קדשים שגם טמאים אוכלים ממנו, כגון בשר פסח הבא בטומאה, שטמאי מת אוכלים ממנו, אין בו חיוב כרת אם אכלו ממנו טמאים האסורים בו, כגון זבים וזבות נדות ויולדות.

ולדברי הכל, כשהפסח קרב בטומאה, הותרו טמאי מתים להיכנס לעזרה. אבל שאר טמאים אסורים להיכנס בעזרה.

ולדעת חכמים, אם נכנסו שאר טמאים לעזרה, חייבים הם כרת משום ביאת מקדש, כשאר זמנים, שהטמא הנכנס לעזרה מתחייב כרת.

אבל לדעת רבי אליעזר, בזמן זה, שהותרו טמאי מת להיכנס לעזרה, אף ששאר טמאים אסורים להיכנס לעזרה, מכל מקום, אם נכנסו, פטורים הם מכרת של ביאת מקדש, כי נאמר, "צו את בני ישראל וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זב וכל טמא לנפש" (במדבר ה' ב'), ללמד, שבזמן שטמאי מתים משתלחים, זבים ומצורעים משתלחים, אבל בזמן שאין טמאי מתים משתלחים, אין זבים ומצורעים משתלחים.

דחקו טמאי מתים ונכנסו

להיכל בפסח הבא בטומאה

כבר נתבאר, שכשהפסח בא בטומאה, מותרים טמאי מת להיכנס לעזרה להקריבו.

ונסתפק רב יוסף, מה דינם אם דחקו ונכנסו להיכל, מקום שלא הותרו להיכנס בו. האם מאחר שהותר להם להיכנס לעזרה בטומאה, הותר להם להיכנס גם להיכל, או שלא הותרו אלא בעזרה, ועל כניסת להיכל הם חייבים כרת.

ללשון ראשון, דעת רבא, שלא הותרו להיכנס בהיכל, כי נאמר, "צו את בני ישראל וישלחו מן המִּחְנֶה כָּל צְרוּעַ וְכָל זָב וְכָל טָמֵא לְנֶפֶשׁ" (במדבר ה' ב'), ללמד שפעמים משתלחים אף ממקצת מחנה, כגון אלו שאינם משולחים מכל מחנה שכינה, שכן מותרים הם להיכנס לעזרה להקריב את הפסח, עדיין מוזהרים הם להשתלח מההיכל.

וללשון שני, דעת רבא, שהותרו להיכנס להיכל, שנאמר, "צו את בני ישראל וישלחו מן המִּחְנֶה כָּל צְרוּעַ וְכָל זָב וְכָל טָמֵא לְנֶפֶשׁ. מִזְכָּר עַד נִקְבָּה תִּשְׁלְחוּ אֶל מַחוּץ לַמִּחְנֶה תִּשְׁלְחוּם וְלֹא יִטְמְאוּ אֶת מִחְנֵיהֶם אֲשֶׁר אֲנִי שֹׁכֵן בְּתוֹכָם" (במדבר ה' ב'-ג').

- י"ג שהכתוב "אֶל מַחוּץ לַמִּחְנֶה תִּשְׁלְחוּם" בא ללמד על שילוח חוץ להיכל כמבואר בסופו "אֲשֶׁר אֲנִי שֹׁכֵן בְּתוֹכָם". והכתוב "וְיִשְׁלְחוּ מִן הַמִּחְנֶה" בא ללמד על שילוח מכל העזרה. והוקשו הכתובים זה לזה ללמד, שרק במקום שנאמר "וְיִשְׁלְחוּ מִן הַמִּחְנֶה", לשלח חוץ לעזרה, נאמר גם "אֶל מַחוּץ לַמִּחְנֶה תִּשְׁלְחוּם", לשלח חוץ להיכל, אבל במקום שמותרים בעזרה, מותרים גם בהיכל.

- וי"ג שהכתוב "וְיִשְׁלְחוּ מִן הַמִּחְנֶה", בא ללמד על שילוח חוץ להיכל. והכתוב "אֶל מַחוּץ לַמִּחְנֶה תִּשְׁלְחוּם" בא ללמד על שילוח מחוץ לכל העזרה. והוקשו הכתובים זה לזה ללמד, שרק במקום שנאמר "אֶל מַחוּץ לַמִּחְנֶה תִּשְׁלְחוּם", לשלח חוץ לעזרה, נאמר גם "וְיִשְׁלְחוּ מִן הַמִּחְנֶה", לשלח חוץ להיכל, אבל במקום שמותרים בעזרה, מותרים גם בהיכל.

דחקו טמאי מתים ואכלו

אימורי פסח הבא בטומאה

טמא שאכל קדשים, חייב כרת, שנאמר "וְהִנְפֹשׁ אֲשֶׁר תֹּאכַל בְּשָׂר מִזֶּבַח הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר לַה' וְטִמְאַתּוֹ עָלָיו וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מֵעַמּוּיָהּ" (ויקרא ז' כ'). ואמרו חכמים, שהכתוב "אֲשֶׁר לַה'" בא לרבות את האימורים, ללמד שגם טמא שאכל את האימורים של הקרבן [=חלקי הקרבן הקרבים למזבח], חייב על כך כרת.

דף צ"ו

והנה כבר נתבאר, שפסח שבא בטומאה, יוצא מכלל שאר קדשים, וטמאים מותרים לאוכלו.

ונסתפק רב יוסף, מה הדין אם טמא אכל את אימוריו, האם כשהותר לטמא לאכול מבשר הפסח, הותר האיסור הזה גם באכילת האימורים, או שהטמא הותר רק באכילת הבשר, אבל טמא שאכל את אימוריו, חייב כרת.

ודעת רבא, שמאחר שאיסור כרת לטמא שאכל אימורים למד מהכתוב בעניין טמא שאכל מהבשר, כמבואר לעיל, אין חיוב כרת לטמא שאכל אימורים, אלא במקום שהוא מתחייב על אכילת בשר, להוציא פסח הבא בטומאה, שטמא מותר לאכול את בשרו, ולפיכך פטור מכרת על אכילת האימורים.

הקרבת פסח מצרים לעומת הקרבת פסח דורות

הפסח שהיה קרב במקדש ובמשכן בכל הדורות, היו זורקים את דמו לקיר המזבח, ומקטירים אימוריו על המזבח, ושאר בשרו נאכל לבעליו, [כפי שנתבאר בפרק ששי].

ופסח מצרים, זרקו את דמו על המשקוף ועל שתי המזוזות, [כברייתא ששנה רב יוסף, שלושה מזבחות היו שם להזאת הדם, משקוף ושתי מזוזות], ומזבח להקטרת אימורים לא היה בפסח מצרים. ואמר אביי, שיתכן שפסח מצרים כל בשרו נאכל לבעלים, גם אותם חלקים הראויים להקטרה בפסח דורות.

דיני פסח לדורות לעומת דיני פסח מצרים

רוב דיני פסח האמורים בתורה, נאמרו בענין הפסח שהקריבו ישראל במצרים, שלא קרב במשכן או במקדש, אלא בבתייהם, כפי שנתבאר לעיל.

אכן בהרבה דברים, דיני הפסח לדורות, שוים לדיני פסח מצרים, כי נאמר בו, "וְהָיָה כִּי יִבְיֹאֵץ ה' אֶל אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי וְהַחִמְרִי וְהַחִוִּי וְהַיְבוּסִי אֲשֶׁר נִשְׁפַּע לְאַבְרָהָם לָתֵת לָךְ אֶרֶץ זָבַת חֶלֶב וְדָבָשׁ וְעַבְדְּתָה אֶת הָעַבְדָּה הַזֹּאת בַּחֹדֶשׁ הַזֶּה" (שמות י"ג ה'), ללמד, שאת אותה עבודה שעבדו במצרים, כן יעשו לדורות בחודש הזה.

אלא שנאמרו בפרשה זו מיעוטים. וחלק מהם באו ללמד, על מקצת מדיני פסח מצרים, שאינם נוהגים לדורות.

ומתחילה נכתוב את דיני פסח מצרים שאינם נוהגים לדורות שחלקם למדים מהמיעוטים הללו. ולאחר מכן נכתוב בעזרה"י, מה יש ללמוד משאר המיעוטים האמורים בפרשה.

א. מקחו בעשור לחודש.

נאמר בפסח מצרים, "וַדָּבְרוּ אֵל כָּל עַדְתֵּי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בְּעֶשֶׂר לַחֹדֶשׁ הַזֶּה וַיִּקְחוּ לָהֶם אִישׁ שָׂה לְבֵית אָבִתּוֹ שָׂה לְבָיִת" (שמות י"ב ג'), ללמד, שדווקא בעשור לאותו חודש, היו מצווים לקחת שֶׂה, ליחדו לפסח, אבל לדורות, אין צורך לייחד את השֶׂה מעשור לחודש, וניתן ליחדו לפסח ביום הקרבתו. [ואמנם גם לדורות יש להביא שֶׂה שהוא בדוק

ומבוקר ממום ארבעה ימים, כלומר מהיום העשירי לחודש, אלא שיכול לבקר מספר כבשים מעשירי לחודש, וביום האחרון לבחור אחד מהם, מה שאין כן בפסח מצרים, שהיה צריך לבחור אותו לפסח בעשירי לחודש].

ב-ג. זריקת דמו באגודת אזוב על המשקוף ועל שתי המזוזות.

נאמר בפסח מצרים, "וּלְקַחְתֶּם אֶגְדֵּת אֶזוֹב וּטְבַלְתֶּם בָּדָם אֲשֶׁר בְּסוֹף וְהִגַּעְתֶּם אֶל הַמִּשְׁקוֹף וְאֶל שְׁתֵּי הַמְּזוּזוֹת מִן הַדָּם אֲשֶׁר בְּסוֹף וְאַתֶּם לֹא תֵצְאוּ אִישׁ מִפֶּתַח בֵּיתוֹ עַד בֹּקֶר" (שמות י"ב כ"ב), ודווקא פסח מצרים דינו כן, לזרוק דמו באגודת אזוב, ועל המשקוף ושתי המזוזות, אבל לדורות הפסח, קרב כשאר קרבנות, על קיר המזבח ובלא אגודת אזוב. [חילוק זה נזכר במשנתנו, אולם לא למדוהו בגמרא מהכתובים, ונראה שסברא פשוטה היא. ויש להוסיף גם את המבואר לעיל, שפסח מצרים לא היו לו אימורים, ופסח דורות אימוריו קרבים למזבח. ואפשר שיש להוסיף גם זאת, שפסח מצרים הכל כשרים להקריבו, ופסח דורות מקריבים אותו כהנים בלבד. ואפשר שכל החילוקים הללו כלולים במה שאמרו במשנתנו, שהיה נזרק דמו על המשקוף ושתי המזוזות].

ד. אכילתו בחיפזון.

נאמר בפסח מצרים "וְיִכְכֶּה תֹאכְלוּ אֹתוֹ מִתְּנִיכֶם חֲגָרִים וְעֲלִיכֶם בְּרִגְלֵיכֶם וּמִקְלָכֶם בְּיַדְכֶם וְאָכַלְתֶּם אֹתוֹ בְּחִפְזוֹן פֶּסַח הוּא לֵה" (שמות י"ב י"א), ללמד שדווקא אותו היה עליהם לאכול בחיפזון [=במהירות], אבל שאר פסחים של דורות הבאים אינם נאכלים בחפזון.

ה. איסור חמץ יום אחד.

פסח מצרים, לא נהג בו איסור חמץ אלא יום אחד, שכך דרש רבי יוסי הגלילי מהכתוב, "וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל הָעָם זָכוֹר אֶת הַיּוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר יֵצְאתֶם מִמִּצְרָיִם מִבֵּית עֶבְדִים כִּי בְּחִזָּק יָד הוֹצִיא ה' אֶתְכֶם מִזֶּה וְלֹא יֵאָכֵל חֲמֵץ. הַיּוֹם אַתֶּם יֹצְאִים בְּחֹדֶשׁ הָאָבִיב" (שמות י"ג ג'-ד'), כלומר רק ביום זה לא יאכל חמץ. אבל לדורות, נוהג איסור חמץ שבעה ימים, שנאמר, "שִׁבְעַת יָמִים שָׂאֵר לֹא יִמָּצֵא בְּבֵיתְכֶם כִּי כָּל אִכֹּל מִחֲמֻצַּת וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מֵעַדַת יִשְׂרָאֵל בְּגֵר וּבְאֶזְרַח הָאֶרֶץ" (שמות י"ב י"ט).

קרבנות הטעונים ביקור ארבעה ימים

בענין פסח מצרים נאמר, "וְהָיָה לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת עַד אַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַזֶּה וְשִׁטּוֹ אֹתוֹ כֹּל קֹהֵל עַדַת יִשְׂרָאֵל בֵּין הָעֲרָבִים" (שמות י"ב ו'), ומכאן למדנו שיש לבקרו במשך ארבעה ימים, לבדקו שלא יהא בו מום.

ולדעת בן בג בג בברייתא, יש ללמוד בגזרה שווה, שכן דין קרבן התמיד, שכן בכתוב הנ"ל נאמר, "לְמִשְׁמֶרֶת", וכעין זה נאמר בקרבן התמיד, "צו את בני ישראל ואמרת אליהם את קרבני לחמי לאשי ריח ניחחי ותשמרו להקריב לי במועדו" (במדבר כ"ח ב'), ללמד בגזרה שווה, שגם קרבן התמיד טעון ביקור ארבעה ימים כמו פסח מצרים.

ומאחר שקרבן תמיד לדורות טעון ביקור ארבעה ימים, ודאי שגם פסח דורות טעון ביקור ארבעה ימים, שהרי עיקר דין ביקור נאמר בפסח.

אלא מאחר שנאמר בפסח מצרים מיעוט, "וְהָיָה לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת עַד אַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַזֶּה", לומר שדווקא בחודש הזה יהא הקרבן טעון ביקור ארבעה ימים, למדו מכאן, שבא הכתוב למעט קרבן אחר הדומה לו, שאינו טעון ביקור, והוא פסח שני הדומה לפסח מצרים, [ששניהם יום אחד בלבד], ואם כן, פסח שני אינו טעון ביקור ארבעה ימים.

מיעוטים נוספים שנאמרו בפסח מצרים

ד. "וְאָכְלוּ אֶת הַבֶּשֶׂר בְּלִילָה הַזֶּה"

אף שנאמר בפסח מצרים, "וְאָכְלוּ אֶת הַבֶּשֶׂר בְּלִילָה הַזֶּה צְלִי אֵשׁ וּמִצּוֹת עַל מְרִירִים יֹאכְלֶהוּ" (שמות י"ב ח'), אין ללמוד מכאן שרק פסח מצרים נאכל בלילה, ופסח דורות נאכל ביום, כי הכתוב הזה נאמר ללמוד ממנו דברים אחרים.

- לדעת רבי עקיבא, בא המיעוט ללמד על פסח מצרים עצמו, שנאכל בלילה הראשון בלבד, ולא בלילה השני, והוא הדין לדורות.

- ולדעת רבי אלעזר בן עזריה, בא הכתוב הזה ללמד בגזרה שווה, שזמן האכילה עד חצות, והוא הדין לפסח דורות.

ה. "וְכָל עֶרְל לֹא יֹאכֵל בּוֹ"

אף שנאמר בפסח מצרים, "וְכִי יִגִּיר אִתְּךָ גֵר וְעָשָׂה פֶסַח לֵה' הַמּוֹל לּוֹ כָּל זָכָר וְאָז יִקְרַב לְעִשְׂתּוֹ וְהָיָה כְּאֶזְרַח הָאֶרֶץ וְכָל עֶרְל לֹא יֹאכֵל בּוֹ" (שמות י"ב מ"ח), אין ללמוד מכאן, שרק פסח מצרים אסור לערל, [אף אם בהיתר הוא ערל, כגון שסכנה לו למול, שמתו אחיו מחמת מילה], ופסח דורות מותר לערל.

כי הכתוב הזה בא ללמד דבר אחר בפסח מצרים עצמו [והוא הדין לדורות], שדווקא את הפסח הערל אסור לאכול, אבל אוכל הוא מצה ומרור.

ו. "כָּל בֶּן נֶכֶר לֹא יֹאכֵל בּוֹ"

אף שנאמר בפסח מצרים, "וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶהְיֶה זֹאת חֻקַּת הַפֶּסַח כָּל בֶּן נֶכֶר לֹא יֹאכֵל בּוֹ" (שמות י"ב מ"ג), אין ללמוד מכאן, שרק פסח מצרים אסור לבן נכר [=מומר], ופסח דורות מותר לבן נכר.

כי הכתוב הזה בא ללמד דבר אחר בפסח מצרים

עצמו [והוא הדין לדורות], שדווקא את הפסח בן

נכר אסור לאכול, אבל אוכל הוא בתרומה.

- והסיבה שכתבה תורה בפירוש את שני אלו שאינם אוכלים בפסח, ולא די לכתוב אחד מהם, וילמד ממנו חבירו, כי כל אחד גרוע מחבירו בדבר אחד, ולכן אינו למד ממנו, הערל גרוע מבן נכר בכך שהוא מאוס, ובן נכר גרוע מערל בכך שאין לבו לשמים.

ז. **"תוֹשֵׁב וְשָׂכִיר לֹא יֹאכֵל בּוֹ"**.

אף שנאמר בפסח מצרים, **"תוֹשֵׁב וְשָׂכִיר לֹא יֹאכֵל בּוֹ"** (שמות י"ב מ"ה), אין ללמוד מכאן, שרק פסח מצרים אסור למומר, ופסח דורות מותר לו.

כי הכתוב הזה בא ללמד דבר אחר בפסח מצרים עצמו [והוא הדין לדורות], שדווקא את הפסח **מומר אסור לאכול, אבל אוכל הוא בתרומה.**

כך הגרסא בגמרא. אולם רש"י מחק את הגרסא הזו, כי תושב ושכיר אינם מומרים, אלא עבדים עברים שדינם כדין ישראל כשר, [תושב זה קנוי כסף קנין עולם, ונרצע ושכיר זה עבד הקנוי קנין שנים], ומותרים הם לאכול בפסח. וכל הכתוב הזה יתר הוא, ללמוד ממנו גזרה שווה לענין תרומה, [כמבואר במסכת יבמות], אלא מתוך שנצרך כל הכתוב לגזרה שווה, נאמר בו גם "בו", ואין זה מיעוט ללמוד ממנו.

ח. **"וּמִלֶּתָהּ אֹתוֹ אֲזוּ יֹאכֵל בּוֹ"**.

נאמר בפסח מצרים, **"וְכָל עֶבֶד אִישׁ מִקְּנֵת כֶּסֶף וּמִלֶּתָהּ אֹתוֹ אֲזוּ יֹאכֵל בּוֹ"** (שמות י"ב מ"ד), ללמד שאין אדם אוכל בפסח עד שימול את עבדיו וזכריו.

ואף שנאמר בכתוב הזה **"בו"**, אין ללמוד מהמיעוט הזה, שרק בפסח מצרים מילת עבדיו מעכבת אותו, אלא באה ללמד שרק בפסח [מצרים ולדורות], **מילת עבדיו מעכבת אותו מלאכול, אבל לאכול בתרומה, אין הדבר מעכב אותו** [אם הוא כהן].

ט. **"וְעֵצִים לֹא יִשְׁפְּרוּ בּוֹ"**.

אף שנאמר בפסח מצרים, **"לֹא יִשְׁפְּרוּ מִמֶּנּוּ עַד בֶּקֶר וְעֵצִים לֹא יִשְׁפְּרוּ בּוֹ כְּכֹל חֲקֵת הַפֶּסַח יַעֲשׂוּ אֹתוֹ"** (במדבר ט"ו י"ב), אין ללמוד מכאן, שרק בפסח מצרים אסור לשבור עצם, ובפסח דורות מותר.

כי הכתוב הזה בא ללמד דבר אחר בפסח מצרים עצמו [והוא הדין לדורות], שדווקא **בפסח כשר אסור לשבור עצם, אבל בפסח פסול אין הדבר אסור.**

י. **"אֶל תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא"**.

אף שנאמר בפסח מצרים, **"אֶל תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא וּבִשֵׁל מִבֶּשֶׂל בְּמַיִם כִּי אִם צָלִי אֵשׁ רֵאשׁוֹ עַל כְּרַעְיוֹ וְעַל קִרְבּוֹ"** (שמות י"ב ט'), אין ללמוד מכאן, שרק מפסח מצרים אין לאכול נא, ובפסח דורות מותר.

כי הכתוב הזה בא ללמד גזרה שווה למעשר, שכשם שהפסח אסור לערל, כך מעשר שני אסור לערל, כדברי רבה אמר רבי יצחק במסכת יבמות.

הפסח שאבד והפריש אחר

תחתיו ואחר כך נמצא הראשון

מי שהפריש כבש או גדי כדי להקריבו לפסח, ואבד, והפריש אחר תחתיו, והקריב את השני, פעמים הראשון נידון כמותר הפסח, שמקריבים אותו עצמו לשם שלמים, ופעמים הראשון נידון כפסח דחוי, שאין מקריבים אותו עצמו כלל, אלא ירעה עד שיפול בו מום [=יסתאב], ואז ימכר [לצאת לחולין תחת המעות], ויביא בדמיו שלמים. ונחלקו חכמים בדבר זה.

לדעת תנא קמא בברייתא, [שרבה מעמיד את דברי רבי יהושע ורבי עקיבא במשנתנו כמותו] – **הכל תלוי בשעת השחיטה ממש.**

אם נמצא הפסח הראשון קודם שנשחט השני בפועל, מאחר שבשעה שנמצא עוד היה ראוי להקרבה לשם פסח, שכן עוד לא הקריבו בעליו שום פסח, נקבע להיקרב לשם פסח, ומעתה מאחר שיש לבעלים שני פסחים, כששחטו את השני, נדחה הראשון בידיים, ואין זה מותר הפסח, אלא פסח דחוי, ואין מקריבים אותו עצמו לשלמים.

אבל אם נמצא הראשון אחרי שכבר נשחט השני, מאחר שבשעה שנמצא כבר לא היה ראוי להיקרב לשם פסח, כי כבר הביאו בעליו פסח אחר, אינו נקבע להיקרב לשם פסח, והרי זה מותר הפסח, שמקריבים אותו עצמו לשלמים.

לדעת רבי אליעזר בברייתא, [שרבי זירא מעמיד את דברי רבי יהושע ורבי עקיבא במשנתנו כמותו] – **הכל תלוי בזמן השחיטה.**

אם נמצא הפסח הראשון קודם חצות, מאחר שבשעת חצות שהגיע זמן הקרבת הפסח היו לפני הבעלים שני הפסחים, שניהם נקבעו לשם פסח, ולכן כששחטו את השני, נדחה הראשון בידיים, ואין זה מותר הפסח, אלא פסח דחוי, ואין מקריבים אותו עצמו לשלמים.

אבל אם נמצא הראשון אחרי שעת חצות, מאחר שבשעת חצות, כשהגיע זמן הקרבת הפסח, היה רק השני לפני הבעלים, הוא לבדו נקבע לשם פסח, ומעתה, אף אם נמצא הראשון קודם שנשחט השני, בשעת מציאתו אינו נקבע לשם

פסח, אלא נידון כמותו הפסח, וקרב הוא עצמו

לשלמים.

תמורה

האומר על בהמת חולין, שתהא תחת בהמת קדשים, נתקדשה בהמת החולין להיות תמורה, שתיהן קדושות, שנאמר, "וְאִם הָמָר יָמִיר בְּהֶמְהָ בְּבִהְמָה וְהָיָה הוּא וְתַמּוּרְתּוֹ יִהְיֶה קֹדֶשׁ" (ויקרא כ"ז י').

ואף שבהמת התמורה מתקדשת באופן הזה, אסור לקדשה כן להיות תמורה, ואפילו כשהיא יפה מבהמת הקדשים, שנאמר, "לא יִחְלִיפְנוּ וְלֹא יָמִיר אֹתוֹ טוֹב בְּרָע אוֹ רַע בְּטוֹב", והעובר על כך ועושה תמורה הרי זה לוקה מלקות ארבעים.

תמורת הפסח

מתוך פירוש רש"י מבואר, שכשם ששאר קדשים תמורתם מתקדשת כמותם, כך תמורת הפסח מתקדשת כמותו, ולפיכך, אם אמר על בהמת חולין שתהא תמורת בהמת פסח, שתיהן קדושות לפסח, ויכול להקריב איזו שירצה לשם פסח, וכשיקריב את האחת, השניה נדחית.

ומתוך פירוש ר"י בתוס' מבואר, שהפסח שונה משאר קדשים, כגון שלמים, שכן אדם יכול להקריב כמה שלמים שירצה, ולכן, כשהמיר בהמת חולין בשלמים, שתיהן קדושות להיות שלמים, ושתיהן קרבות שלמים, אבל פסח, אין אדם יכול להקריב אלא אחד, ולפיכך, כשאדם ממיר בהמת חולין בפסח, אין שתיהן קדושות להיות פסח, ורק הפסח עצמו קרב לשם פסח, ותמורתו נידונית כמותו הפסח [=פסח שלא קרב בזמנו], שהוא קרב שלמים.

ורבי יהושע שמע מרבותיו, שיש תמורת פסח שדינה כמותו הפסח, ומקריבים אותה עצמה לשם שלמים, ויש תמורת הפסח שדינה כפסח דחוי, ואין מקריבים אותה עצמה לשם שלמים, אלא ממתינים עד שיפול בה מום, ואז מוכרים אותה, ובדמים קונים בהמה לשלמים.

ושכח רבי יהושע איזו תמורת פסח קריבה, ואיזו תמורת פסח אינה קריבה.

ואמר רבי עקיבא את החילוק המבואר לעיל לעניין פסח עצמו שאבד והפריש אחר תחתיו, ואחר כך נמצא, שפעמים הוא עצמו קרב שלמים, ופעמים אינו קרב שלמים. ואמר שהחילוק לענין תמורת הפסח, נאמר כשנעשית התמורה לפסח זה שאבד ונמצא.

שפסח זה שאבד ונמצא, שקרב הוא עצמו שלמים, אם המיר בו בהמה אחרת, [שאמר עליה זו תמורת זו], גם היא עצמה קרבה שלמים כמותו.

ופסח זה שאבד ונמצא, שאינו קרב הוא עצמו שלמים, אם המיר בו בהמה אחרת, [שאמר עליה זו תמורת זו], גם היא אינה קרבה שלמים, אלא תרעה עד שיפול בה מום, ויביא בדמיה שלמים.

והסיבה שרבי יהושע אמר את החילוק בתמורת פסח, ולא בפסח עצמו, כי היה מקום לומר, שתמורת פסח לעולם אינה נעשית כפסח עצמו, אלא מתחילתה עומדת להיקרב שלמים, ואם כן, אפילו נעשית תמורת לפסח הראוי להקרבה, אינה נדחית כשנשחט הפסח. ולפיכך אמר את החילוק בתמורת הפסח, שבכך השמיענו גם דין זה, שתמורת פסח נעשית כפסח עצמו, ולפיכך כנעשית תמורה לפסח שראוי להקרבה, כשנשחט אחד הפסחים, היא נדחית מהקרבה.

והנה, כשנמצא הפסח האבוד אחר שחיטת הפסח השני, שבכך, בשעת שחיטת השני לא נדחה הפסח האבוד מהקרבה, ונעשה מותר הפסח, שקרב הוא עצמו שלמים, דין פשוט הוא, שאם ממירים בו בהמה אחרת, היא נעשית כמותו, וקריבה היא עצמה שלמים.

וכשנמצא הפסח האבוד קודם שחיטת הפסח השני, והמירו בו בהמה אחרת בעודו עומד להקרבה. בשעה שהבהמה נעשית תמורה, קדשה כפסח עצמו, ולאחר מכן, כשנשחט הפסח השני, נדחו גם הראשון וגם התמורה, ואינם קרבים בעצמם.

וכשנמצא הפסח האבוד קודם שחיטת הפסח השני, והמירו בו בהמה אחרת אחר שקרב הפסח השני, שבכך נדחה הראשון מהקרבה. בזה נחלקו שתי לשונות בגמרא.

- ללשון ראשון דעת רבא, שכשנדחה הפסח הראשון מהקרבה, נעשית קדושתו דחוויה, ומעתה אם המיר בו בהמה אחרת להיות כמותו, נעשית קדושה דחוויה כמותו [=תמורתו מכח קדושה דחוויה קא אתא], ואין מקריבים אותה עצמה, אלא כשיפול בה מום יביאו שלמים בדמיה.

- וללשון שני דעת רבא, שכשנדחה הפסח הראשון מהקרבה, לא חל שינוי בקדושתו, אלא שנוסף בו דין דיחוי, ומעתה אם המיר בו בהמה אחרת, רק קדושה שיש בו חלה על התמורה, אבל על דין הדיחוי שבו לא נאמרה פרשת תמורה, ואם כן, התמורה קדושה כפסח בלא דין דיחוי, ומאחר שכבר קרב הפסח, הרי היא כמותו הפסח, וקרבה בעצמה שלמים, ושחיטה של פסח שני לא דחתה אלא פסח ראשון, שכבר קדש באותה שעה, ולא את תמורתו, שעוד לא קדשה באותה שעה [=כי קבעה שחיטה מידי דחוי ליה מידי דלא חזי ליה לא קבעה].

ומסקנת הגמרא בדף צ"ז כלשון ראשון.

[ויקרא ג'] **וְאִם זָבַח שְׁלָמִים קָרְבָּנוֹ אִם מִן הַבֶּקֶר הוּא מְקָרִיב ... וְאִם מִן הַצֹּאן קָרְבָּנוֹ לְזָבַח שְׁלָמִים לֵה' ... אִם כֶּשֶׁב הוּא מְקָרִיב אֶת קָרְבָּנוֹ ... וְהִקְרִיב מִזֵּבַח הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁה לֵה' חֲלָבוֹ הָאֵלֶּיָה תְּמִימָה לְעֹמֶת הָעֶצֶה יִסְרְנָה וְאֶת הַחֶלֶב הַמְּכַסֶּה אֶת הַקֶּרֶב וְאֶת כָּל הַחֶלֶב אֲשֶׁר עַל הַקֶּרֶב. וְאֶת שְׁתֵּי הַכְּלִית וְאֶת הַחֶלֶב אֲשֶׁר עָלָהּ אֲשֶׁר עַל הַכֶּסֶלִים וְאֶת הַיִּתְרֹת עַל הַכֶּבֶד עַל הַכְּלִית יִסְרְנָה. וְהִקְטִירוּ הַכֶּהֱן הַמְזַבְּחָה לְחֶם אֲשֶׁה לֵה'. וְאִם עִז קָרְבָּנוֹ ...**

"אם כֶּשֶׁב הוּא מְקָרִיב ... וְאִם עִז קָרְבָּנוֹ"

בענין קרבן השלמים נאמרה פרשה אחת לשלמים הבאים מן הבקר, "וְאִם זָבַח שְׁלָמִים קָרְבָּנוֹ אִם מִן הַבֶּקֶר הוּא מְקָרִיב ... (ויקרא ג' א'), ושתי פרשיות לשלמים הבאים מן הצאן, "וְאִם מִן הַצֹּאן קָרְבָּנוֹ לְזָבַח שְׁלָמִים לֵה' ... (ויקרא ג' ו'), האחת לשלמים הבאים מן הכבשים, "אִם כֶּשֶׁב הוּא מְקָרִיב אֶת קָרְבָּנוֹ ... (ויקרא ג' ז'), והשניה לשלמים הבאים מן העזים, "וְאִם עִז קָרְבָּנוֹ ... (ויקרא ג' ז').

והנה מאחר שאין בצאן אלא כבשים ועזים, כשכתבה תורה בתחילת פרשת שלמי צאן, "וְאִם מִן הַצֹּאן קָרְבָּנוֹ", הרי זה כולל כבשים ועזים, ומאחר שפרשה שניה של שלמי צאן פותחת במילים "וְאִם עִז קָרְבָּנוֹ", על כרחך פרשה ראשונה מדברת בשלמי כבש, ואם כן לא היה צריך לכתוב בה בפירוש "אִם כֶּשֶׁב הוּא מְקָרִיב", והכתוב הזה מיותר לדרשה, ומלבד זאת הכתוב "אִם כֶּשֶׁב הוּא מְקָרִיב", גם כן מיותר לדרשה, ולהלן יתבאר בעזה"י, מה יש ללמוד משתי המילים הללו "אִם כֶּשֶׁב".

בברייתא מבואר שהכתוב "אִם כֶּשֶׁב" בא ללמד על קרבן אחר הקרב שלמים, והוא תמורת הפסח אחר הפסח.

ואין הכוונה לתמורת פסח שאבד, והפרישו אחר תחתיו, ונמצא הראשון אחר שחיטת השני, ואז המירו בו, שכן פסח זה, הוא עצמו מותר הפסח הקרב שלמים, ודין פשוט הוא שתמורתו כמותו, ואין הכתוב צריך ללמד זאת.

ועל כרחך, אם בא הכתוב ללמד על תמורת הפסח שקרבה שלמים, לא בא ללמד אלא על תמורת פסח שאבד, והפרישו אחר תחתיו, ונמצא הראשון קודם שחיטת השני, שבשעת שחיטת השני נדחה, ואף על פי כן, אם אחר שנדחה המירו בו בהמה, תמורתו קריבה שלמים.

ומכאן יש להקשות על הלשון הראשון של רבא, ולהביא ראיה ללשון שני של רבא.

אולם דחו זאת ואמרו, שבאמת כוונת הברייתא, לתמורת פסח שאבד, והפרישו אחר תחתיו, ונמצא הראשון אחר שחיטת השני, ואז המירו בו, שמאחר שפסח זה עצמו מותר הפסח וקרב שלמים, תמורתו כמותו וקריבה שלמים.

ובאמת דין זה פשוט הוא, ואינו למד מהכתוב "אִם כֶּשֶׁב", והברייתא הביאה כתוב זה לאסמכתא בעלמא, והכתוב "אִם כֶּשֶׁב" בא ללמד דברים אחרים כמבואר בברייתא אחרת.

"כֶּשֶׁב" – הכתוב הזה בא ללמד על קרבן אחר שדינו כדין שלמי כבש, והוא הפסח הבא מהכבש, שאלייתו קריבה כאלית שלמי כבש.

"אִם כֶּשֶׁב" – הכתוב הזה בא ללמד על קרבנות נוספים שדינם כשלמים לכל מצוות שלמים, להיות טעונים סמיכה ונסכים ותנופת חזה ושוק, והם פסח שעברה שנתו, ושלמים הבאים מחמת הפסח [=י"מ שהכוונה למותר הפסח, ובכלל זה תמורת הפסח, ופסח שנתכפרו בעלים באחר. וי"מ שהכוונה לחגיגת ארבעה עשר].

"וְאִם עִז" – הכתוב הזה מפסיק בין כבש לעז ובא ללמד, שהעז חלוקה מהכבש, ואין אלייתה קריבה.

דף צ"ז

הוא קרב ואין תמורתו קריבה

בענין הפסח נאמר מיעוט, "זָבַח פֶּסַח הוּא", ודרשו בברייתא, שבא המיעוט הזה ללמד שהפסח קרב, אבל יש תמורת פסח שאינה קריבה.

ואין הכוונה לתמורת פסח שאבד, והפרישו אחר תחתיו, ונמצא הראשון קודם שחיטת השני, ומיד המירו בו, שכן בשעת שחיטת השני נדחו הפסח הראשון ותמורתו, ודין פשוט הוא שאינה קריבה, ואין הכתוב צריך ללמד זאת.

ועל כרחך, אם בא הכתוב ללמד על תמורת הפסח שאינה קרבה בעצמה שלמים, לא בא ללמד אלא על תמורת פסח שאבד, והפרישו אחר תחתיו, ונמצא הראשון קודם שחיטת השני, שבשעת שחיטת השני נדחה, ואחר שנדחה המירו בו בהמה, שתמורתו אינה קריבה שלמים.

והרי זה כדברי רבא בלשון ראשון, ומכאן נדחית לשון שני של רבא.

חמש חטאות מתות

הלכה למשה מסיני, שבחמשת האופנים הבאים, בהמות שיש בהם קדושת חטאת, ואינן קרבות לחטאת, כונסן לחדר בלא מזון ומים, כדי שימותו בו. ואלו הם:

א. ולד חטאת. [שאינה קריבה כי מתכפר באם ואין שתי כפרות לחיוב אחד].

ב. תמורת חטאת. [שאינה קריבה כי מתכפר בחטאת הראשונה ואין שתי כפרות לחיוב אחד].

ג. חטאת שמתו בעליה. [ושוב אינה קריבה כי אין כפרה לאחר מיתה].

ד. חטאת שנתכפרו בעליה באחרת, [שמעתה זו אינה קריבה כי אין שתי כפרות לחיוב אחד].

ושלושה אופנים יש, שבהם עומדת לפנינו חטאת שנתכפרו בעליה באחרת. ונחלקו חכמים, אם בכל האופנים הללו החטאת מתה, או שבחלק מהם אינה מתה.

- אם מתחילה הפריש בהמה אחת לחטאת, ואבדה, והפריש אחרת תחתיה, והקריב את השניה, ואחר כך נמצאת הראשונה, הכל מודים שדינה למיתה.

- אם מתחילה הפריש בהמה אחת לחטאת, ואבדה, והפריש אחרת תחתיה, ונמצאת הראשונה, ואחר כך הקריב את השניה, בזה דעת רבי שמעון ורבי שדינה למיתה, ודעת חכמים שהיא רועה.

- ואם מתחילה הפריש שתי בהמות לחטאת, שאם תאבד האחת תהא השניה תחתיה, והקריב אחת מהן, בזה דעת רבי שמעון, שהנשארת דינה למיתה, ודעת רבי וחכמים, שהיא רועה.

ה. חטאת שעברה שנתה. [שאינה ראויה להקרבה].

- לדעת רוב החכמים דינה למיתה.

- ולדעת רבי שמעון בן לקיש חטאת שעברה שנתה אינה מתה, אלא רואים אותה כאילו היא בבית קברות, שכהן אינו יכול להיכנס לקחתה להקריבה, ותרעה עד שיפול בה מום, ותפדה, ויביא במעות עולת נדבה.

דין הפסח שארע בו דבר

שעל ידו חטאת מתה או רועה

נתבאר, שבהמות שיש בהן קדושת חטאת, ואינן קריבות, פעמים דינן למיתה, ופעמים דינן לרעה.

ואמר שמואל, שכל שבחטאת מתה, ויש דוגמתה בפסח, בפסח קרב שלמים, וכל שבחטאת רועה, גם בפסח רועה.

והנה לפסח אין וולד, כי הפסח הוא זכר, אבל שאר ארבעה דברים הנזכרים לעיל, ישנם בפסח.

ואלו הם: (א) תמורת פסח. (ב) פסח שמתו בעליו. (ג) פסח שנתכפרו בעליו באחר. (ד) פסח שעברה שנתו.

ומתחילה אמרו, שלדעת שמואל, בכל ארבעת הדברים הללו. באופנים שהחטאת מתה, הפסח עצמו קרב שלמים. ובאופנים שהחטאת רועה, גם הפסח רועה עד שיפול בו מום, ויביא בדמיו שלמים.

אולם הקשו על כך, שכן חטאת שעברה שנתה, נחלקו בה חכמים אם היא מתה או רועה, כפי שנתבאר, ובכל זאת, בפסח שעברה שנתו, הכל מודים שהוא קרב שלמים, ואם כן, דין הפסח אינו נדמה לדין החטאת.

וכתבו התוס', שכמו כן יש להקשות על דבריו, במה שדימה תמורת פסח לתמורת חטאת, ופסח שמתו בעליו לחטאת שמתו בעליה. שכן שתי חטאות אלו מתות תמיד. ואלו תמורת הפסח, פעמים קרבה שלמים ופעמים רועה, [כפי שנתבאר במשנתנו]. וכן פסח שמתו בעליו, פעמים קרב שלמים, ופעמים רועה [אם מתו קודם חצות קרב שלמים, ואם מתו אחר חצות רועה כפי שיתבאר בעזה"י בהמשך].

ומסקנת הסוגיה, שדברי שמואל לא נאמרו אלא לעניין פסח שאבד, והפרישו אחר תחתיו, שבאופנים שחטאת כזו מתה, הפסח עצמו קרב שלמים, ובאופנים שחטאת כזו רועה, הפסח גם כן רועה.

ומבואר שדעת שמואל כדעת רבי זירא, שבכל האופנים שאבד הפסח, והפרישו אחר תחתיו, בין אם נמצא הראשון אחר שחיטת השני, ובין אם נמצא הראשון [אחר חצות] קודם שחיטת השני, מאחר שנשחט השני, הראשון עצמו עומד להיקרב שלמים.

ומתחילה אמרו שדברי שמואל, שכל שבחטאת מתה בפסח יקרב שלמים, הם כדברי רבי, האומר שבחטאת אין חילוק, ובכל האופנים שאבדה החטאת והפריש אחרת תחתיה, בין שנמצאת הראשונה קודם שחיטת השניה, ובין שנמצאת אחר שחיטת השניה, מאחר שנשחטה השניה, הראשונה מתה.

ואף שבפסח מודה שמואל, שאם נמצא הראשון קודם חצות, כשקרב השני, הראשון עצמו נדחה, ואינו קרב שלמים, אין זה דומה אלא לחטאת שאבדה בלילה, והפריש אחרת תחתיה, ונמצאת הראשונה קודם היום, שמאחר שבשעה הראויה להקרבה, לא היתה הראשונה אבודה, מודה רבי שאינה הולכת למיתה, אלא לרעה, שאין דין אבודה, אלא כשהיתה אבודה

בשעה הראויה להקרבה.

אולם הקשו על כך, שכן בחטאת, דעת רבי, שאם מתחילה הפריש שתי בהמות לאחריות, והקריב את האחת, השניה רועה, ואינה מתה, ואילו בפסח, אם הפריש שתי בהמות לאחריות, והקריב האחת, השניה קרבה שלמים, כדין מותר הפסח.

ולפיכך אמרו, שדברי שמואל, שאמר, שכל שבחטאת מתה, בפסח קרבה שלמים, הם כדעת רבי שמעון, האומר, שבכל האופנים חטאת שנתכפרו בעליה מתה, ואפילו כשהפריש תחילה שתיים לאחריות, והקריב את האחת, שלפי דברי רבי שמעון, באמת, בכל האופנים שהחטאת מתה, הפסח עצמו קרב שלמים.

ולפי הדברים הללו, תקנו את דברי שמואל לעיל, ואמרו, שלא הזכיר בדבריו אלא, "כל שבחטאת מתה, בפסח קרבה שלמים", והכוונה לכל שלושת האופנים שנתכפרו הבעלים בחטאת, שבכולם הפסח עצמו קרב שלמים, אבל לא אמר שמואל, "וכל שבחטאת רועה, בפסח רועה", כי לפי דברי רבי שמעון, אין שום אופן שבו החטאת רועה, כשנתכפרו הבעלים באחרת.

ואף שלפי זה, דברי שמואל כבר מבוארים במשנתנו, שהפסח שאבד והפריש אחר תחתיו ואחר כך נמצא הראשון, הראשון עצמו קרב שלמים, בא שמואל לבאר, שכשאמרו במשנתנו, שנמצא הראשון אחר שחיטת השני, הכוונה לכך שנמצא אחר זמן השחיטה, כלומר אחר חצות, אף שעוד לא נשחט השני בפועל, וכדעת רבי זירא לעיל.

ורבי יוחנן חולק על שמואל, ואומר, שאין הפסח האבוד קרב שלמים, אלא כשנמצא אחר שחיטת השני ממש, אבל נמצא קודם שחיטת השני אף שנמצא אחר חצות כשנשחט השני נדחה הראשון ואינו קרב בעצמו אלא רועה, וכדעת רבה לעיל.

הפריש לפסח בהמה שאינה ראויה לו

הפסח קרב מכבש או עז, זכר, בן שנתו, אבל

נקיבה, וכן זכר בן שתי שנים, אינם ראויים להקריבם לשם פסח.

ונקיבה או זכר בן שתי שנים שהפרישום לפסח, מאחר שדחויים הם ממה שהופרשו לו, הרי הם דחויים מהקרבה לגמרי, ואין מקריבים אותם כלל, אלא ירעו עד שיפול בהם מום, ואז ימכרו, ובדמיהם יבואו שלמי נדבה.

ואמר רב הונא בריה דרב יהושע, ששלושה דברים יש ללמוד מהדין הנ"ל, והם מבוארים להלן.

דף צ"ח

שמע מינה תלת

א. בעלי חיים נדחים.

הכל מודים, ששחוטים נדחים, כלומר, קרבן שארע בו פסול אחר שחיטתו, מאחר שנדחה שעה אחת מהקרבה, שוב אינו חוזר להיכשרו, אף אם נסתלק פסולו.

אבל נחלקו חכמים, מה הדין כשארע פסול בקרבן מחיים. יש אומרים, שגם בעלי חיים שארע בהם פסול, מאחר שנדחו שעה אחת מהקרבה, שוב אינם חוזרים להיכשרם, אף אם נסתלק פסולם. ויש אומרים, שבעלי חיים אינם נדחים.

וממשנתנו יש ללמוד, שגם בעלי חיים נדחים, שכן מבואר במשנתנו, שבהמות שאינם ראויות לפסח, מאחר שנדחו מהקרבה לפסח, נדחו לגמרי, אף לשלמים שראויות לו, ולכן ירעו, ולא יקרבו בעצמן שלמים.

ב. דחוי מעיקרו הוא דחוי.

הכל מודים, שקדשים שכבר היו ראויים להקרבה, ואחר כך נדחו מאיזו סיבה שהיא, מעתה, אף אם תסתלק אותה סיבה, דחויים הם, ואינם חוזרים להכשרם.

אבל נחלקו חכמים, מה הדין כשארע פסול בקרבן קודם שהיה ראוי להקרבה. יש אומרים, שגם דחוי מעיקרו, דחוי הוא ושוב אינו מוכשר. ויש אומרים, שדחוי מעיקרו אינו נחשב דחוי וכשיוכשר מקריבים אותו.

וממשנתנו יש ללמוד, שדחוי מעיקרו דחוי הוא, שכן נקיבה וזכר בן שתי שנים, מעיקרם דחויים הם לפסח, ואף על פי כן אינם ראויים להקרבה, אף לשלמים שראויים להם.

ג. יש דחוי בדמים.

הכל מודים, שדיני דחיה נאמרו בקדשים שכבר קדשו קדושת הגוף להיות קרבים למזבח שאם נדחו שוב לא יוכשרו.

וממשנתנו יש ללמוד, שדיני דחיה נאמרו גם בקדשים שאין בהם קדושת הגוף להיקרב, אלא רק קדושת דמים, להביא בדמיהם קרבן, כגון בהמות שקדשו לפסח, ואינם ראויים לו, וכשהוקדשו לפסח, הקדשם היה שימכרו ויביא בדמים פסח, מכל מקום, מאחר שאינם ראויים

בעצמם להיקרב למה שקדשו, נדחו ושוב לא יקרבו, גם אם תהא בהם אחר כך קדושת הגוף, כגון קדושת שלמים, שראויים לו.

המפריש פסחו ומת

מי שהפריש בהמה לשם קרבן פסח, ומת קודם שהקריבה, בנו ירש את הבהמה הזו, ולהלן יתבאר בעזה"י מה דינה.

א. מת קודם חצות היום.

כשמת האב קודם חצות יום ארבעה עשר בניסן, חלה אנינות על הבן קודם שבא חיוב הפסח, ולכן הבן אינו מקריב היום את הפסח לבדו, [וי"מ שאינו מקריב אף עם אחרים].

- **אם נמנה הבן עם אביו על פסחו של אביו**, [ואין עליו מנויים אחרים], **הבן מקריבו לפסח שני**. [כן ביאר רבה את הרישא של הברייתא. ואביי מסכים עמו בדין זה, אלא שלדעתו, אין הדין הזה מבואר בברייתא].

- **ואם לא נמנה שום אדם על הפסח של האב**, מאחר שבשעת חצות אינו ראוי להיקרב, לא נקבע לשם פסח, [שיהא נדחה מהקרבה], ודינו כמותר הפסח, **שקרב הוא עצמו שלמים לאחר הפסח**. [כן ביארו רבה ואביי את הסיפא של הברייתא].

ב. מת אחר חצות היום.

כשמת האב אחר חצות יום ארבעה עשר בניסן, חל חיוב הקרבת הפסח על הבן קודם אנינותו, ולכן הבן מקריב היום את פסחו אף לבדו.

- **אם נמנה הבן עם אביו על פסחו של אביו**, [אפילו אין עליו מנויים אחרים], **הבן מקריבו לפסח ראשון**. [כן ביארו אביי ורב שרביא ורב אשי ורבינא את הרישא של הברייתא].

- **ואם לא נמנה שום אדם על הפסח של האב**, מאחר שבשעת חצות נקבע להיקרב לפסח, וכשמתו בעליו נדחה מהקרבה, מעתה אינו קרב עצמו כלל, **אלא ירעה עד שיהיה בו מום, ויביא בדמיו שלמים**. [כן אמר אביי].

ואמר רב אשי, שכן דעת רוב החכמים, אולם דעת רבי שמעון, שאף אם נקבע בחצות להיקרב לפסח, כשמתו בעליו, לא נדחה מהקרבה לגמרי, **כי בעלי חיים אינם נדחים, ולכן יקרב הוא עצמו לשלמים אחר הפסח**. [ולדבריו זהו טעם הסיפא של הברייתא].

ורב שרביא אמר, שאף לדעת שאר החכמים, רק אם היה האב בריא בשעת חצות, נקבע אז הקרבן, להיקרב לשם פסח, ומעתה, במות הבעלים נדחה מהקרבה, אבל אם בשעת חצות היה האב גוסס, מאחר שרוב גוססים למיתה, לא נקבע אז הקרבן להיקרב לפסח, ולכן, כשמת האב, בהמה זו עצמה תקרב שלמים אחר הפסח. [ולדבריו זהו טעם הסיפא של הברייתא].

ורבינא אמר, שאף לדעת שאר החכמים, רק אפילו אם היה האב בריא בשעת חצות, אם הפרישו את הבהמה אחרי חצות, לא נקבעה להיקרב לפסח, כי רק שעת חצות קובעת את הקרבן לפסח, ואם כן כשאחר כך מת האב, אין כאן בהמה שנדחת מהקרבה, ולכן היא עצמה קריבה שלמים אחר הפסח. [ולדבריו זהו טעם הסיפא של הברייתא].

ובכל האופנים שמקריבים את הבהמה לשלמים אחר הפסח. י"א שמקריבים אותה לשלמים אף בחמישה עשר בניסן, כי נדרים ונדבות קרבים ביום טוב. וי"א שאין מקריבים אותה לשלמים אלא מיום ששה עשר ואילך, כי נדרים ונדבות אינם קרבים ביום טוב. וכן דעת הברייתא המובאת בסוגיתנו.

הפסח שנתערב בזבחים

שלושה כבשים, אחד נתקדש לשם פסח, אחד נתקדש לשם אשם, ואחד נתקדש לשם עולה, ונתערבו זה בזה. אינו יכול להקריב את הכבשים הללו כמות שהם, כי אינו יודע כיצד יקרב כל אחד מהם, [שמתן דמם שונה], ומה יעשה בכל אחד מהן, מי יאכל לבני חבורה, ומי יאכל לכהנים, ומי יקטיר למזבח. ותקנתם, שירעו כולם עד שיהיה בהם מום, ואז ימכרו, ובדמיהם יקנה שלושה כבשים אחרים.

ומאחר שאינו יודע מי מהם מה הוא, עליו להביא שלושה כבשים אחרים, שכל אחד מהם יפה כמו היפה שבראשונים, ותוספת דמים שצריך להוסיף, מפסיד משלו.

וכיצד הוא עושה, **אם הכבש היפה שבראשונים היה שווה סלע, מביא שלושה סלעים מביתו**. נוטל סלע אחד, ואומר, **בסלע זו אני פודה את העולה, וקונה בו כבש לעולה**. נוטל סלע שני, ואומר, **בסלע זו אני פודה את האשם, וקונה בו כבש לאשם**. נוטל סלע שלישי, ואומר, **בסלע זו אני פודה את הפסח**, [אם קודם הפסח היה, או את מותר הפסח אם אחר הפסח היה], **וקונה בו כבש לפסח** [או לשלמים].

הפסח שנתערב בבכור

לדעת רבי שמעון, כשנתערבו פסח ובכור, מאחר ששניהם קרבים באופן שווה, [ששניהם טעונים מתנה אחת של דם, ואינם טעונים תנופת חזה ושוק,

ולא סמיכה ולא נסכים], **אם היה הפסח של חבורה שכולה כהנים, יקריבו את הפסח ואת הבכור**, [כל אחד מהם יקרב לשם מה שהוא], **ויאכלו את שני הקרבנות בלילה, בזמן אכילת הפסח**.

ואף על פי שכשיעשו כן ימעטו את זמן אכילת הבכור, שהוא נאכל לשני ימים, דעת רבי שמעון, שאם ידי התקנה הזו יוכלו להקריב את הקרבנות הללו, יש לעשות כן, אף על פי שממעטים בזמן אכילתם.

וחכמים חולקים על רבי שמעון, כי לדעתם אין להקריב שום קרבן באופן שיתמעט זמן אכילתו, כי בכך מביאים אנו קדשים לבית הפסול, שאם בסוף זמן אכילת הפסח ישאר מבשר הבכור, לא יאכל, ויבוא לידי נותר.

ולדעת חכמים, [וכן לדעת רבי שמעון, כשלא היתה כל החבורה כהנים], **כשנתערבו פסח בבכור, ירעו שניהם עד שיהיה בהם מום, ואז יביא מעות כנגד הבהמה היפה יותר, ויאמר, שבמעות אלו הוא פודה את הפסח שבין הבהמות הללו, ויביא בדמיו שלמים**, [אבל את הבכור לא יפדה, להקריב בכור אחר תחתיו, כי בכור אין לו פדיון, ואף במומו קדוש הוא להיאכל לכהנים], ושתי הבהמות שנתערבו, יאכלו לכהנים כדין בכור בעל מום, [שאינו נשחט באטליו, ואינו נמכר באטליו, ואינו נשקל בליטרא].

אשם שנתערב בשלמים

לדעת רבי שמעון, כשנתערבו אשם ושלמים, יקריב את שניהם באופן שראוי להם בודאי, [שישחט את שניהם בצפון העזרה, כאשם, שהוא קדשי קדשים, ולא כשלמים, שהם קדשים קלים, וראויים להישחט בכל העזרה], **ויאכלו שניהם באופן שראוי להם בוודאי**, [שיאכלו שניהם לזכרי כהונה, ליום ולילה, ולפנים מן הקלעים, כאשם, שהוא קדשי קדשים, ולא כשלמים, שנאכלים לשני ימים, ולזרים, ובכל העיר].

ולדעת חכמים אין להקריב שום קרבן באופן שיתמעט זמן אכילתו, כי בכך מביאים אנו קדשים לבית הפסול, אלא שתי הבהמות ירעו עד שיהיה בהם מום, ואז יביא בדמיהם אשם ושלמים אחרים, וכל אחד יקרב כדינו.

חבורה שאבד פסחה

א. אמרו לאחד מהם צא ובקש ושחוט עלינו.

חבורה שאבד פסחה, ואמרו לאחד מהם, צא לחפש את הפסח, וכשתמצאנו, שחוט אותו עלינו, והלך ומצא ושחט, והם לא ידעו זאת, וחששו שלא יקרב עליהם הפסח, ולכן קנו בהמה אחרת, ושחטו אותה בעבורם לשם פסח.

אם שלו נשחט ראשון – מאחר שהם נמנו עמו, שאמרו לו שחוט עלינו, כולם מנויים על שלו, ומאחר שיצאו בו ידי חובה, שוב לא יכלו לשחוט פסח אחר, ולכן **כולם אוכלים משלו, ושלהם ישרף**, כדין פסח שנשחט בלא בעלים.

ואם שלהם נשחט ראשון – מאחר שמשכו ידיהם משלו, ונמנו על אחר, יצאו בפסח שלהם, ולכן **הם אוכלים משלהם**, אבל הוא שלא ביקש מהם לשחוט, לא נמנה עימם, אלא בשלו, ולכן **הוא אוכל משלו**.

ואם אין ידוע איזה מהם נשחט ראשון או ששחטו שניהם כאחד – הוא אוכל משלו, כי ודאי נמנה על שלו ולא על שלהם. אבל **הם אינם אוכלים כלל**, משלו אינם אוכלים, שמא שלהם נשחט ראשון, ונמנו על שלהם ולא על שלו, ומשלהם אינם אוכלים, שמא שלו נשחט ראשון, ונמנו על שלו ולא על שלהם, ולפיכך שלהם ישרף. **ומכל מקום פטורים מפסח שני**, כי ממה נפשך באחד מהם נמנו, ויצאו בו, ואף שאינם יכולים לאכול ממנו, אין הדבר מעכב.

ב. אמר להם אם אחרתי צאו ושחטו עלי.

חבורה שאבד פסחה, והלך אחד מהם לחפש את הפסח, בלא שיבקשו ממנו, ואמר לבני חבורה, אם אחרתי, שחטו עלי פסח אחר שתיקנו, והלך ומצא ושחט, והם קנו בהמה אחרת, ושחטו אותה בעבורם ובעבורו לשם פסח.

אם שלהם נשחט ראשון – מאחר שנמנה עימם, שאמר להם לשחוט גם עבורו, כולם מנויים על שלהם, ומאחר שיצאו בו ידי חובה, שוב לא יכול לשחוט פסח אחר, ולכן **כולם אוכלים משלהם, ושלו ישרף**, כדין פסח שנשחט בלא בעלים.

ואם שלו נשחט ראשון – מאחר שמשך ידו משלהם, ונמנה על אחר, יצא בפסח שלו, ולכן **הוא אוכל משלו**, אבל הם שלא ביקשו מהם לשחוט, לא נמנו עימו, אלא בשלהם, ולכן **הם אוכלים משלהם**.

ואם אין ידוע איזה מהם נשחט ראשון או ששחטו שניהם כאחד – **הם אוכלים משלהם**, כי ודאי נמנו על שלהם ולא על שלו. אבל הוא **אינו אוכל כלל**, משלהם אינו אוכל, שמא שלו נשחט ראשון, ונמנה על שלו ולא על שלהם, ומשלו אינו אוכל, שמא שלהם נשחט ראשון, ונמנה על שלהם ולא על שלו, ולפיכך שלו ישרף. **ומכל מקום פטור מפסח שני**, כי ממה נפשך באחד מהם נמנה, ויצא בו, ואף שאינו יכול לאכול ממנו, אין הדבר מעכב.

ג. אמר להם ואמרו לו.

חבורה שאבד פסחה, ואמרו לאחד מהם, צא לחפש את הפסח, וכשתמצאנו, שחוט אותו עלינו, ואמר גם הוא לבני חבורה, אם אחרתי, שחטו עלי פסח אחר שתיקנו, והלך ומצא ושחט בעבורו ובעבורם, והם קנו בהמה אחרת, ושחטו אותה בעבורם ובעבורו לשם פסח.

אם שלו נשחט ראשון – מאחר שהם נמנו עמו, שאמרו לו שחוט עלינו, כולם מנויים על שלו, ומאחר שיצאו בו ידי חובה, שוב לא יכלו לשחוט פסח אחר, ולכן **כולם אוכלים משלו, ושלהם ישרף**, כדין פסח שנשחט בלא בעלים.

ואם שלהם נשחט ראשון – מאחר שנמנה עימם, שאמר להם לשחוט גם עבורו, כולם מנויים על שלהם, ומאחר שיצאו בו ידי חובה, שוב לא יכול לשחוט פסח אחר, ולכן **כולם אוכלים משלהם, ושלו ישרף**, כדין פסח שנשחט בלא בעלים.

ואם אין ידוע איזה מהם נשחט ראשון או ששחטו שניהם כאחד – הוא והם אינם אוכלים כלל, משלו אינם אוכלים, שמא שלהם נשחט ראשון, ונמנו על שלהם ולא על שלו, ומשלהם אינם אוכלים, שמא שלו נשחט ראשון, ונמנו על שלו ולא על שלהם. ולפיכך **שלו ושלהם ישרף. ומכל מקום פטורים מפסח שני**, כי ממה נפשך באחד מהם נמנו, ויצאו בו, ואף שאינם יכולים לאכול ממנו, אין הדבר מעכב.

ד. לא אמר להם ולא אמרו לו.

חבורה שאבד פסחה, והלך אחד מהם לחפש את הפסח, בלא שיבקשו ממנו, והלך ומצא ושחט, והם קנו בהמה אחרת, ושחטו אותה בעבורם לשם פסח בלא שיבקש מהם.

בין אם שלו נשחט ראשון, ובין אם שלהם נשחט ראשון, הוא יוצא בשלו, שהרי לא נמנה עימם כלל, ואוכל משלו, והם יוצאים בשלהם, שהרי לא נמנו עמו כלל, ואוכלים משלהם.

למדנו, שכל שביקש מהאחר שישחט גם בשבילו, עלול לבוא לידי קלקול, כשלא ידע אם יצא בפסח זה או זה, וכל שלא ביקש מהאחר דבר, לעולם הוא מתוקן, שיוצא בשלו.

מכאן אמרו חכמים, יפה שתיקה לחכמים, קל וחומר לטפשים, וכן מבואר בכתוב, "גם אָוִיל מִמְּחֵרֵשׁ חָכֵם יִחְשָׁב אֵטֶם שְׁפָתָיו בְּבוֹן" (משלי י"ז כ"ח).

דפים צ"ח-צ"ט

"וְאִם יִמְעַט הַבֵּית מְהִילַת מִשְׁה"

לדעת רבי יהודה – אף שהנמנה על פסח זה, יכול למשוך ידו ממנו, [כל זמן שהוא חי], ולהימנות על אחר, [כמבואר בפרק שמיני], כל זה בתנאי שישאר בו אחד מהמנויים הראשונים, אבל לא ימשכו ממנו כל המנויים הראשונים, ואפילו אחר שנמנו בו אחרים, שנאמר, "וְאִם יִמְעַט הַבֵּית מְהִילַת מִשְׁה וְלָקַח הוּא וְשָׁכְנוּ הַקָּרֵב אֶל בֵּיתוֹ בְּמִקְסַת נִפְשַׁת אִישׁ לְפִי אָכְלוּ תִּכְסּוּ עַל הַשָּׁה" (שמות י"ב ד'), שאם רצו מתמעטים ממנו אלו שנמנו בו תחילה ודווקא להתמעט יכולים אבל להבטל לגמרי אינם יכולים.

ולדעת רבי יוסי – יכולים כל הנמנים הראשונים למשוך ידיהם מהפסח, ובתנאי שלא יניחו אותו בלא מנויים כלל, שתחילה ימנו עליו אחרים, ואחר כך יכולים כל הראשונים למשוך ממנו, שנאמר, "וְאִם יִמְעַט הַבֵּית מְהִילַת מִשְׁה וְלָקַח הוּא וְשָׁכְנוּ הַקָּרֵב אֶל בֵּיתוֹ בְּמִקְסַת נִפְשַׁת אִישׁ לְפִי אָכְלוּ תִּכְסּוּ עַל הַשָּׁה" (שמות י"ב ד'), כלומר יתמעטו כולם ובלבד שיהיו בו על השנה אחרים.

שתי חבורות שנתערבו פסחיהם

שתי חבורות, שכל אחת נמנית על פסח אחר, ונתערבו שני הפסחים זה בזה, אינם יכולים להקריבם כך, כי לא ידעו איזה נאכל לאלו ואיזה נאכל לאלו.

ואי אפשר שכל חבורה תקח אחד מהפסחים, ותאמר, אם שלנו הוא זה, הרי מוטב, ואם האחר שלנו הוא, הננו נמשכים ממנו, ונמנים על זה. שכן כשיעשו כן, נמשכים כל בני החבורה הראשונה של אותו פסח ממנו, ומניחים אותו בלא בעלים, ובין לדעת רבי יהודה, ובין לדעת רבי יוסי, אין לעשות כן כפי שנתבאר.

ותקנתם היא, שכל אחת מהחבורות מושכת לה פסח אחד, ולאחר מכן, אחד מכל חבורה הולך אצל בני החבורה האחרת.

וכל אחת מהחבורות אומרת ליחיד הבא אצלם, אם שלנו הוא הפסח הזה שמשכנו, ידיך משוכות משלך, שנמנת עם חבורתך על האחר, והימנה על שלנו. ואם שלך הוא הפסח הזה, שמתחילה בררנו את הפסח של חבורתך, הרי אתה עליו, ואנו מושכים ידינו משלנו, ונמנים עימך על זה.

ונמצא שמעתה כל העומדים אצל כל אחד מהפסחים מנויים הם עליו. ובכל אחד מהפסחים יש בו לכל הפחות אחד ממנוייו הראשונים. ולא נשאר שום פסח רגע אחד בלא בעלים.

חמש חבורות שנתערבו פסחיהם

לדעת רבי יהודה, [היא דעת משנתנו], אם נתערבו פסחים של חמש חבורות, או עשר חבורות, יוכלו לתקן זאת [באופן הנ"ל], רק אם יש בכל אחת מהחבורות די בני אדם, כמספר הפסחים שנתערבו, כך שכל חבורה תיחלק, לשלוח אחד ממנה להיות על כל אחד מהפסחים, כגון אם היו חמש חבורות, שכל אחת חמישה בני אדם, כל חבורה תחלק, להיות אחד ממנה על כל אחד מחמשת הפסחים, וממה נפשך יש בו אחד ממנוייו הראשונים, ויאמרו זה לזה, מי שהפסח הזה שלו, הרי מוטב, וכל השאר נמשכים משלהם להיות עמו.

ולדעת רבי יוסי, יוכלו לתקן זאת גם אם אין בכל חבורה כמספר הפסחים, כגון חמש חבורות שכל אחת ארבע בני אדם, שכן יכולים להוסיף אחד לכל חבורה, כדי שיהיו חמישה, ואז כל חבורה תחלק להיות אחד ממנה על כל אחד מהפסחים, ויאמרו זה לזה, מי שהפסח הזה שלו, הרי מוטב, וכל השאר נמשכים משלהם להיות עמו, ואף שאין על כל פסח אחד ממנוייו הראשונים, לדעת רבי יוסי אין בכך כלום, כי מכל מקום אין כאן פסח אחד בלא בעלים.

שנים שנתערבו פסחיהם

שני בני אדם, שכל אחד מהם קנה לו פסח לבדו בלא מנויים אחרים, ונתערבו שני הפסחים זה בזה, אינם יכולים להקריבם כך, כי לא ידעו איזה נאכל לאלו ואיזה נאכל לאלו.

ואי אפשר שכל אחד מהם יקח אחד מהפסחים, ויאמר, אם שלי הוא זה, הרי מוטב, ואם האחר שלי הוא, הנני נמשך ממנו, ונמנה על זה. שכן כשיעשו כן, נמשכים כל בני החבורה הראשונה של אותו פסח ממנו, ומניחים אותו בלא בעלים, ובין לדעת רבי יהודה, ובין לדעת רבי יוסי, אין לעשות כן כפי שנתבאר.

ותקנתם היא, שכל אחד מהם ימשוך לו פסח אחד, ולאחר מכן כל אחד מהם ימנה עמו על פסחו [האמיתי] אדם נוסף, ולאחר מכן, כל אחד מהראשונים, הולך לפסח שמשך חבירו, להיות שם עם זה שנמנה עם חבירו.

וכל אחד מהם אומר לזה שנמנה עם חבירו, אם שלך הוא הפסח הזה, שיפה משך חברי תחילה, ידי משוכות משלי, והנני נמנה עמך על שלך. ואם שלי הוא הפסח הזה, שמתחילה בררתי את הפסח של חברי, הימשך מפסח שלך, והימנה על שלי.

ונמצא, שמעתה כל העומדים אצל כל אחד מהפסחים מנויים הם עליו.

ואף שלדעת רבי יהודה, צריך שיהיו על הפסח מבני חבורתו הראשונה, וכאן, אם מתחילה משכו את שלהם, כל אחד מהראשונים נמשך מפסחו, ואין על כל פסח אותו ראשון שנמנה עליו. מכל מקום מודה רבי יהודה שניתן לעשות כן, כי לדעת רבי יהודה, אין שוחטים את הפסח על היחיד, ולפיכך, כשמתחילה נמנה עליו רק אחד, היה עומד להימנות עליו נוספים, וכשנמנה עליו עוד אחד, נחשב הוא כבני חבורה ראשונה, והרי שני פסחים אלו, כשני פסחים של שתי חבורות, שבכל אחת שני בני אדם.

סליק פרק מי שהיה טמא

© כל הזכויות שמורות למחבר יצחק א. הורביץ

טל': 03-6187895

וואצאפ: 050-6877088

דוא"ל bekitsur1@gmail.com

פקס': 153-506-877088

לקבלת ה"בקיצור" בוואצאפ לחץ כאן

ניתן לתמוך במפעל זה על ידי

רכישת ספרי המחבר באתר אמזון

בקישורים הבאים

[בקיצור ברכות חלק א \(ב-לד\)](#)

[בקיצור ברכות חלק ב \(לה-סד\)](#)

[בקיצור שבת חלק א \(ב-לו\)](#)

[בקיצור שבת חלק ב \(לו-סז\)](#)

[בקיצור שבת חלק ג \(סז-צו\)](#)

[בקיצור שבת חלק ד \(צו-קכט\)](#)

[בקיצור עירובין חלק א \(ב-מא\)](#)

[בקיצור עירובין חלק ב \(מא-עו\)](#)

[בקיצור עירובין חלק ג \(עו-קה\)](#)

חדש

[בקיצור פסחים חלק א \(ב-מב\)](#)

ספרים נוספים מהמחבר

[מוסר אבות על מסכת אבות](#)

[להבין במקרא על פרשיות התורה](#)

[עיטורי ברכה על מסכת ברכות](#)

[ראש שמחתי על ירושלמי בבא קמא](#)

[ראש שמחתי על ירושלמי בבא מציעא](#)